

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Martina Fousková

Předsudky a stereotypy studentů oboru CHASOP
k uživatelům drog

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Pavlína Jurníčková, Ph.D.

2017

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 22. 6. 2017

.....

Děkuji Mgr. Pavlíně Jurníčkové, Ph.D. za vedení bakalářské práce. Mé poděkování patří také všem respondentům, kteří mi poskytli rozhovory a také mé rodině a přátelům, kteří mě během psaní této práce podporovali. Dík patří také osobám, které byly ochotné si tuto práci přečíst a poskytnout mi zpětnou vazbu.

Obsah

Obsah	1—1
Úvod	6
Teoretická část	8
1 Základní informace o cílové skupině – uživatelé drog	8
2 Předsudky a stereotypy	10
2.1 Tvorba stereotypů a z nich vyplývající předsudky	11
2.2 Typy předsudků	13
2.3 Předsudky vůči uživatelům drog	15
2.4 Projevy předsudků	16
2.5 Dopady předsudků	17
2.6 Způsoby čelení předsudků	18
Výzkumná část	20
3 Cíl výzkumu	20
4 Popis použitých metod	21
4.1 Kvalitativní výzkum	21
4.2 Metoda výběru vzorku	22
4.2.1 Popis komunikačních partnerů	23
4.3 Metoda získávání dat	25
4.4 Popis metody fixace a zpracování dat	26
4.5 Etický rozměr výzkumu	28
5 Analýza dat	30
5.1 Otevřené kódování a metody vytváření trsu	30
6 Výsledky výzkumu	32
6.1 Předsudky studentů oboru CHASOP k uživatelům drog	32
6.1.1 Nevědomé předsudky bez zkušenosti	32
6.1.2 Nevědomé předsudky na základě zkušeností	32
6.1.3 Vědomé předsudky bez zkušenosti	33
6.1.4 Vědomé předsudky na základě zkušenosti	33
6.2 Druhy předsudků studentů oboru CHASOP k uživatelům drog	34
6.2.1 Nepředvídatelné chování	34
6.2.2 Vizuální předsudky	35

6.2.3	Dedukované předsudky	35
6.3	Způsoby čelení předsudkům studentů oboru CHASOP k uživatelům drog ...	35
6.3.1	Poznání cílové skupiny	36
6.3.2	Řízení postoje.....	37
6.3.3	Regulace mysli	38
6.3.4	Využití vnějších zdrojů	38
6.4	Důvody předsudků studentů oboru CHASOP k uživatelům drog.....	39
6.4.1	Vnitřní důvody	39
6.4.2	Vnější důvody	40
6.4.3	Vystupování cílové skupiny	40
7	Shrnutí výsledků	42
7.1	Dílčí cíl 1: Předsudky studentů oboru CHASOP k uživatelům drog	42
7.2	Dílčí cíl 2: Druhy předsudků studentů oboru CHASOP k uživatelům drog...	43
7.3	Dílčí cíl 3: Způsoby čelení předsudkům studentů oboru CHASOP k uživatelům drog	44
7.4	Dílčí cíl 4: Důvody předsudků studentů oboru CHASOP k uživatelům drog	44
7.5	Další výsledky výzkumu	45
	Závěr.....	47
	Bibliografický seznam.....	50

Úvod

V současné době společnost čelí poměrně rozsáhlým problémům, které se týkají snad každého odvětví. Mezi lidmi se šíří informace intenzivní rychlostí a často dochází k vytváření různých názorů k určité skupině osob či jedincům. Během tohoto procesu vznikají stereotypy a předsudky. Lidé často přejímají různé historky, které se ve společnosti předávají z generace na generaci. Jinými slovy existují různé stereotypy a předsudky, které se mohou vztahovat k jakékoli skupině lidí či jedinci. Různí autoři mají odlišné názory na význam stereotypů a předsudků. Podle Tajfela má stereotyp stejnou podstatu jako předsudek. Tudíž není potřeba tyto pojmy rozlišovat. (Průcha 2010, s. 67-69). Avšak podle Diggense (2013, s. 585) ze stereotypů vychází předsudky, které mohou mít jak pozitivní, tak negativní charakter. Jedinci mohou chovat své příznivé předsudky ke skupinám, se kterými se ztotožňují a naopak negativní předsudky vůči skupinám ostatním. Dá se říci, že uživatelé drog mohou být spojovány právě s těmito typy předsudků, kdy si je společnost jistým způsobem kategorizuje.

Hnací silou a zároveň osobní motivací pro napsání bakalářské práce na toto téma byly absolvované praxe v rámci studia, kde jsem získávala různé informace o uživatelích drog a poznávala jejich příběhy. Dá se říci, že s uživateli drog mohou být ve větší míře spojeny předsudky negativního charakteru, tudíž se ve výzkumu této bakalářské práce budu převážně soustředit na tento typ předsudků. Zároveň jsou s uživateli drog spojené různé typy stereotypů a předsudků, a proto se chci v této bakalářské práci zabývat stereotypy a předsudky pramenící od osob, studujících obor sociální práce na VOŠs CARITAS, protože studenti sociální práce a tudíž sociální pracovníci jsou této skupině při práci nejbližší a stereotypy a předsudky mohou mít na jejich práci negativní dopad.

V rámci této práce se tedy pokusím **pomocí kvalitativního výzkumu zjistit, jestli studenti oboru CHASOP mají předsudky, případně, jak čelí předsudkům a jaké jsou důvody předsudků k uživatelům drog.** Výzkum bude probíhat formou polostrukturovaných rozhovorů, kde bude také využita forma nátlakového rozhovoru. V teoretické části této práce proto nejprve objasním ústřední pojmy, které souvisí s tématem, a dále ve výzkumné části dále představím konkrétní postup při realizaci výzkumu a poté na základě analýzy dat zveřejním výsledky.

Výzkum realizují ve spolupráci se studenty oboru CHASOP. Tato práce přinese potřebné informace o předsudcích, což může napomoci jak mě samotné, tak lidem v oboru sociální práce, protože uvědomění předsudků a práce na jejich zmírnění či reflektování napomůže k ochraně

klientů a zamezení rizik, které mohou v sociální práci v důsledku předsudků vznikat. Výsledky tohoto výzkumu by mohly inspirovat školy k vytvoření opatření, které mohou pomoci studentům zvládat své předsudky k různým cílovým skupinám, což osobně považuji za užitečné, protože neřešené předsudky mohou ovlivňovat a snižovat kvalitu práce, v oboru sociální práce.

Teoretická část

V teoretické části práce nejprve představím základní informace o pojmu droga, pod kterým se dá představit cokoli. Proto tedy pro správné pochopení významu drogy pro účel této bakalářské práce představím tento pojem pomocí literatury tak, aby bylo jasné, co droga v kontextu této bakalářské práce znamená. Následně definuji, kdo je uživatel drog a situaci drog ve společnosti.

1 Základní informace o cílové skupině – uživatelé drog

Dle (Presla, 1995, s. 9) lze **drogu** chápat jako jakoukoli látku, která má charakter přírodní či syntetický a splňuje dva důležité požadavky. Jedním z nich je, že musí mít psychotropní účinek. Ten má určitý dopad na prožívání reality okolo nás a v neposlední řadě mění naše vnitřní naladění a psychiku. Druhým požadavkem je, že droga vyvolává závislost. (Mahdaličková, 2014, s. 10). Psychické změny a závislost jsou nebezpečné jak přímo pro toho, kdo opakovaně bez odborného dohledu látku užívá, tak i pro společnost. (Zákon č. 167/1998 Sb.) Návyková látka zahrnuje alkohol či omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky, ovlivňující nepříznivě psychiku člověka, jeho rozpoznávací či ovládací schopnosti nebo sociální chování.

Uživatel drog neboli toxikoman je označována osoba, která užívá drogy nebo je na drogách závislá. (Velký lékařský slovník 2017....„toxikoman“). Dále je toxikoman osoba užívající neoprávněně návykové látky a s užíváním není schopna natrvalo přestat. Také je definována jako osoba, která má změněný hodnotový systém, tudíž její celý život je podmíněn přijímáním drog. Jinými slovy droga patří mezi neoddělitelné součásti jeho života. (Pojmy...).

Drogy jsou po tisíciletí využívány a záměrně vyhledávány v dnešní hektické **společnosti** pro jejich významnou vlastnost. (Drogy...). Jsou ve společnosti běžným fenoménem, o kterém studium hovoří, že mnoho lidí drogu pouze vyzkouší, třeba i opakovaně, ale nikdy se nestanou problematickými uživateli. Pouze 10% těch osob, které drogu vyzkoušeli, se stanou chronickými uživateli. Pravidelně se sleduje, jestli tato skupina osob má společné znaky, které by vedly k odhalení, proč právě těchto 10% u drog zůstane. Ze všech studií vyplynulo, že až 50% lidí, kteří se stávají problematickými uživateli drog, má určitý problém v oblasti duševního zdraví. Užijí drogu, zjistí, že jim dělá dobře a důsledkem

je, že mají pocit, že je droga uschopňuje žít. Druhou skupinu ve výzkumech reprezentují osoby, které žijí v jisté sociální deprivaci, jak rodinné, či obecně společenské. (Ze strany...).

V této kapitole jsem představila základní informace o drogách a uživatelích drog a situaci ve společnosti. Následující kapitola se bude zaměřovat na vymezení pojmu předsudek a stereotyp a další informace s nimi spojené.

2 Předsudky a stereotypy

V této kapitole nejprve představím význam pojmu předsudek a stereotyp. A následně definuji proces vytváření stereotypů a předsudků. Zpočátku zmíním, jak vznikají stereotypy a ze kterých vyplývají předsudky. Poté se dostanu k teoriím, na jejichž základě také předsudky vznikají. Následně představím typy předsudků, kdy se dále dostanu k jejich definování. Následující podkapitola přinese informace o projevech předsudků a jejich dopadech. V poslední podkapitole se budu zabývat způsoby čelení předsudků.

Podle Nelsona (2009, s. 2) se definice předsudků a stereotypů v průběhu času měnily v souvislosti s jejich vývojem. Tajfel ve svých pracích z 60-80. let staví předsudek a stereotyp na stejnou rovinu. Tudíž mezi nimi nevidí rozdíl a necítí potřebu je rozlišovat. Podle něho jsou pojmy **předsudek a stereotyp** jevy, které zrcadlí reálnou situaci v lidské společnosti a mají stejnou podstatu. Jedná se o postoje, představy a názory, které jsou určitými jednotlivci i skupinami zaujímány k ostatním jiným skupinám či k sobě samému. Nevýhodou těchto pojmů je, že mají stabilní charakter a velmi těžko se ve společnosti mění v důsledku přenášení z generace na generaci. Předsudek a stereotyp v sobě uchovávají silný emociální náboj a sdílí informace, které nejsou založené na racionalitě. Velmi často ve společnosti dochází k zevšeobecnování názorů a představ, které jsou neověřeně přejímány lidmi v důsledku nedostatečné objektivní znalosti nějakého předmětu či skupiny. Jistá úskalí předsudků a stereotypů se objevují převážně během zevšeobecnování a hodnocení. Většinou nositel předsudku přenáší stabilní hodnocení na všechny osoby určité skupiny, bez využití posuzování lidí individuálně, podle jejich skutečných charakteristik. (Průcha, 2010, s. 67-69).

Avšak jiní autoři mají odlišný pohled na pojem předsudek a stereotyp a definovali stereotyp a předsudek jako odlišný pojem. Na základě tohoto pohledu na předsudky a stereotypy budu vycházet po celou dobu této bakalářské práce. Například Cittotti (2008, s. 112) říká, že **stereotyp** znamená přesvědčení o určitých vlastnostech člena nějaké kategorie či skupiny, jako jsou například blondýnky, ženy či studenti, které charakterizuje skupinu, jako celek. Průcha (2010, s. 67) označuje stereotypy jako určité mínění o individuích, skupinách nebo objektech, jenž vychází z šablonovitěho způsobu vnímání a posuzování. Zároveň není založen na osobní zkušenosti individua, pochází a udržují se pomocí tradic. Demjančuk, Drotárová (2005, s. 101) říkají, že stereotypy netvoří určité údaje, ale pouze historiky a bývají plné emocí. Také Kohoutek (2002, s. 193) definuje stereotyp jako iracionální posuzování jedinců či celých skupin. Vyjadřují podřazování vnímaných jedinců pod již konkrétní hotová

a tradiční schémata. Giddens (2013, s. 585-586) uvádí stereotyp jako fixní a neměnnou charakteristiku jiných skupin lidí. Faktem je, že se ve společnosti stereotypy velmi snadno uchytí a poté jen těžko odstraňují, protože jejich zakořenění je velmi silné. Odstraňuje se špatně i v případech hrubého překroucení reality. Stejně tak mluví i Nelson (2009, s. 2), který definoval stereotyp jako smýšlení o určité skupině lidí či jedincích, kteří mají určité rysy a jsou odlišné od skupiny, se kterou se ztotožňujeme. Příkladem stereotypů je mínění, že kdo chce pracovat s uživateli drog, musí mít piercing, dredy nebo dokonce zkušenost s užíváním. To však není zcela pravda. Uživatelé drog naopak oceňují, že lidé, kteří neužívají žádné návykové látky, se s nimi dokáží bavit, oslovit je a pomáhat jim. (Schavel, 2007, s. 15). Giddens (2013, s. 585) dodává, že ze stereotypů často vychází předsudky.

Nyní se dostávám k definování významu předsudků, které tedy vyplývají ze stereotypů. Podle Giddens (2013, s. 585) mohou mít **předsudky** jak pozitivní, tak negativní charakter. Jednotlivci mohou chovat své příznivé předsudky ke skupinám, se kterými se ztotožňují a naopak negativní předsudky vůči skupinám ostatním. Allport (2004, s. 38-44), popisuje předsudek jako negativní odsouzení a hodnocení, který vyvolává negativní vztah k určité osobě, skupině či objektu. Předsudek se znázorňuje jako model nepřátelství objevující se v interpersonálních vztazích, které směřují proti určité skupině jako celku nebo proti příslušníkům skupiny individuálně. Stejně tak Průcha (2010, s. 67) označuje předsudek jako určitý postoj a názor, který je zvláště charakteristický svojí nepříznivostí a nepřátelským vztahem k cizím skupinám. Také Nelson (2009, s. 2) hovoří o předsudcích jako o negativních postojích o vůči skupině či členům určité skupiny.

2.1 Tvorba stereotypů a z nich vyplývající předsudky

Proces tvoření stereotypů se nazývá **stereotypizace**. Děje se přirozeně mezi lidmi v souvislosti se zobecněním okolního světa. Vytvářet stereotypy je jednoduché, protože to „šetří čas.“ Díky tomu to lidem umožňuje jednoduchý, rychlý a zároveň pohodlný pohled na svět bez potřeby nutného přemýšlení. Dá se říci, že toto je do jisté míry přirozená vlastnost nás všech. (Demjančuk, Drotárová, 2005, s. 101). Stereotypizace je chápána jako konstitutivní prvek, které formou kategorizace pomáhá v orientaci ve struktuře sociálního systému. To, co je stereotypizováno, je automaticky přesunuto do marginální pozice či stavu podřízenosti, kdy je s tím následně takto jednáno. (Stereotypizace...).

Pennington (1986, podle Hill, 2004, s. 69) poznamenává, že proces tvoření stereotypů zahrnuje **kategorizaci** lidí do skupin. Předpokladem však je, že osoby v jedné skupině, sdílí

stejně vlastnosti a na základě toho dochází k přiřazování daných osob, k těmto skupinám. Díky tomu máme uspořádané určité způsoby chování, která používáme k popisu druhých lidí a tím se uchylujeme ke stereotypům. Na tvoření těchto kategorií mají významný vliv naše preference. Nejvíce náchylní lidé, ke kterým vytváříme kategorie a stereotypní vnímání, jsou lidé, kteří se od nás nejvíce liší. (Jak...). Během procesu kategorizace v sociálním prostředí zdůrazňujeme a interpretujeme informace. Objekty stejně tak lidé jsou v okolí kolem nás námi zařazováni do skupin, což našemu chápání světa tvoří struktury našeho očekávání a sociálních interakcí. Aplikace určitých daných kategorií se odvíjí od charakteristik podnětu, aktuální situace a na vlastnostech charakterizujícího jedince. Podle Brunera (1957) jedinci zpravidla přilnou k jim nejdostupnějším kategoriím, které nejlépe přísluší a shodují se k dané situaci. Schneider (2005) uvádí kritéria, které se využívají pro kategorizování v sociální realitě. První sociální kategorie rozlišuje pohlaví, věk a rasu, tudíž takové primární kategorizační klíče, které jsou ve společnosti využívány automaticky. Využívají se automaticky, protože jejich rozpoznání je velmi jednoduché a prosté. Do druhého typu kategorizace je zahrnuta významnost. To znamená, že se rozlišují lidé dle významnosti, například kompetence, odborné zaměření či určité postavení. Studie Roschové (1978) potvrzuje, že využití primárních kategorií se děje nejčastěji, protože přináší nejvíc informací o objektu náležejícího do určité kategorie. A zařadíme-li osobu do kategorie, na základě toho jsme schopni dále posoudit více informací, než z obecné kategorie. Higgins (1989) mluví o aktivaci a využití vzniklých kategorií, které jsou závislé na charakteristikách podnětu, aktuální situace a charakteristice vnímání jedince. Některé kategorie jsou přirozeně pro některé jedince dostupnější než jiné. To může být z důvodu osobních či společenských motivů nebo z důvodu častého používání chronicky dostupných kategorií v minulosti (Kouřilová, 2010, s. 14-16). Dle Demjančuk, Drotárová (2005, s. 101) jsou stereotypy šířeny prostřednictvím masově-komunikačních prostředků avšak s jejich zjednodušujícím pohledem na svět.

Jak bylo zmíněno, ze stereotypů vychází předsudky, tudíž když vznikají stereotypy, může docházet k tvorbě předsudků. Jednou z teorií zabývajících se vznikem předsudků je **teorie minimálních skupin**. Podle Hill (2004, s. 69) je tato teorie založená na myšlence, že jakmile dojde k rozdělení lidí do určitých skupin, tak se přirozeně začnou objevovat předsudky. Další teorií, na základě které vznikají předsudky, je **teorie meziskupinového konfliktu**, dle které vznikání předsudků je ovlivněno existencí skupin a mimoto soutěžením mezi skupinami. Cílem každé skupiny je dosáhnout omezených zdrojů.

Z jiného úhlu pohledu popisují vznik předsudků Hewstone, Stroebe (2006, s. 536), kteří hovoří o jednom z nejrozšířenějších názorů o vzniku předsudku, který přináší myšlenku, že předsudek je **osobnostní problém**. Tato hypotéza vznikla na základě myšlenky, že sociální postoj jedince vychází z hluboce zakořeněného osobnostního sklonu. Za důvod jsou považováni rodiče, kteří někdy prosazují zvláště přísnou disciplinární výchovu a velmi úzkostně se snaží docílit konformity dítěte společenským mravům. Důsledek této výchovy je zpravidla přirozená agresivita, která je přeměřována právě ke slabším a neschopnějším jedincům, než je on sám.

Vznikání předsudků je rozdělen do tří přístupů. Prvně se jedná o přístup individualistický. Člověka predisponují k předsudkům určité osobnosti charakteristiky, například autoritářství. Druhý přístup ke vzniku předsudků je nazýván meziskupinový, kde předsudky jsou výsledkem vlivu sociálního prostředí, ve kterém jedinec žije. Třetí přístup sociokulturní znamená, že si člověk osvojí předsudky v důsledku osvojení společenských norem v procesu socializace. (Předsudky...). Tuto skutečnost potvrzuje Průcha, 2001, s. 160), který tvrdí, že se všeobecně předpokládá, že zdroje předsudků jsou činitelé sociálního mikroprostředí jednotlivce. Jedná se o rodinu, příbuzné, vrstevníky či partu. Dále tak činitelé sociálního makroprostředí, které zahrnují média, názory, školní edukaci a nálady sdílené celou společností.

Předsudky také vznikají z důvodu třídních rozdílů, což je hmotné či finanční zajištění, • prestiž, rodinný původ, vzdělání a povolání.(Dobiáš, 2015, 13). Tyto předsudky se také mohou týkat uživatelů drog, protože užívá-li osoba drogy, dá se předpokládat, že vynaloží velké množství finančních prostředků na koupi drogy, a poté může být jeho finanční zajištění velmi snížené. Co se týče rodinného původu, vzdělání či povolání, mohou se ve společnosti tak objevovat předsudky, které mohou být s tímto spojené.

2.2 Typy předsudků

Předsudek se dělí na tři složky. **Kognitivní složka** je spojena se způsobem, jak o věcech uvažujeme. Jedná se o kategorizování jinými slovy, přiřazování lidí do určitých kategorií, na které máme už předem vytvořená přesvědčení. Dále **afektivní předsudek** je charakteristický s pocity spojenými s daným postojem. Předsudky vychází ze sympatií nebo nepřátelství. Poslední typ definuje **konativní složka**, jedná se o vykonaný skutek. Naše uvažování a pocity ovlivňují naše chování k lidem a předmětům. (Hill, 2004, s. 68). Studenti oboru CHASOP stejně tak i ostatní lidé určitým způsobem mohou o uživatelích drog

přemýšlet a pohlížet na ně. Na základě toho, jak jedinec uživatele drog vidí, vznikne nějaký typ předsudku. Stejně tak zaujímáme určitý postoj k cílové skupině uživatelů drog, který ovlivňuje naše předsudky. Dá se totiž předpokládat, že každý z nás může mít předsudky. Studenti oboru CHASOP, tudíž sociální práce během setkávání s uživateli drog mohou chovat k některým klientům větší sympatie či antipatie, což je přirozené a na základě této skutečnosti také může vzniknout určitý typ předsudku.

Jiné členění uvádí například Thomson (1997). Jedná se o **jednotlivé struktury** ve společnosti nebo **sociální třídy**, ke kterým se vztahuje předsudečné uvažování. Jiné dělení je spojeno s rodem a **rodovými rozdíly**. To znamená, pohlaví nám určuje různé role a očekávání od nich. (Zlatušková, 2009. s 9). Nenaplní-li uživatel drog roli, která se od něho očekává, může dojít k vytvoření takového předsudku.

Další typ předsudku je spojen s našimi **emocemi**. Člověk, který nedospěl k neosobnímu objektivnímu myšlení, zpravidla věří tomu, čemu věřit chce. Přijímá jakékoliv argumenty, aniž by byly jakýmkoli způsobem průkazné. Nebezpečně evokuje jen dobré přesvědčení o své vlastní straně a na druhou stranu vše špatné přisuzuje straně druhé. Toto myšlení znamená jistým způsobem předsudek. V tomto případě předsudek vyjadřuje emocionální náhradu myšlení. Na základě toho rozumové myšlení, ovlivněné vlastními zájmy a zájmy skupiny jsou zkreslené předsudky. Předsudky jsou dále označovány jako citové postoje, které nejsou nijak ovlivňovány zkušeností. To znamená, že v situaci, kdy se zkušenost neshoduje s předsudkem, je tento rozpor považován za výjimku. Tudíž tato skutečnost ukazuje na existenci předsudku. Potká-li se osoba se světem, který není v souladu s jejími emocionálními hodnotami, dojde k narušení našeho pocitu životního bezpečí, protože jsme se svými předsudky zájmově srostlí. (Psychologie...). V souvislosti s emočními předsudky bych chtěla zmínit příklad, kdy může jistá osoba předpokládat, že všichni uživatelé drog nepracují a kradou, aby měly na koupi drog. Avšak následně se setká nebo uslyší o uživateli drog, který sice drogy užívá, ale chodí do zaměstnání. V tomto případě si daná osoba řekne, on je sice uživatel drog, ale jinak je pracovitý. To však není v souladu s jeho předsudkem. Tudíž, jak jsem zmínila v předchozím odstavci, lidé to považují na výjimku a nejsou schopni se svých předsudků vzdát.

Předsudky také souvisí s naším **nevědomím** a **předvědomým**. Nevědomá je taková představa, kterou nepostřehujeme, ale dokážeme její existenci uznat. Některé představy jsou předvědomé, tudíž lehce mohou proniknout do vědomí avšak jiné nikoli, protože právě spadají do vlastního nevědomí. Nevědomé se stávají nejen představy, ale taky myšlenky, city

a snahy o různé způsoby chování. (Nakonečný, 1997, s. 138). Tudíž předsudek můžeme dělit také na uvědomované a neuvědomované, avšak to souvisí s tím, do jaké míry je jedinec schopný předsudek připustit. (Zlatušková, 2009. S. 12)

Do typů předsudků bych ještě zahrнула předsudek **osobní, kulturní a institucionalizovaný**. Osobní předsudek je založen na naší specifické zkušenosti. Jeho výhodou je, že s ním jde pracovat a eliminovat jeho projevy. Další skupina předsudků je utvářena institucemi, předsudek je zde zakotven v kultuře organizace. (Zlatušková, 2009. S. 11).

Běžné předsudky podle Hanouskové (2012, s. 31), které se vztahují k uživatelům drog, zní následovně:

„Feťáci, nepracují, kradou, mají dluhy, jsou nebezpeční.“

„Je zbytečné pro ně něco dělat, stejně toho nikdy nenechají.“

„Stojí mnoho peněz, které by se dali využít jinak a lépe.“

„Kdyby chtěli, mohli by toho nechat.“

Jiné předsudky, které se týkají uživatelů drog, mohou přinášet informace o tom, že léčba uživatelů návykových látek nefunguje, či že lidé užívají drogy, aby unikli nudě nebo aby utekli před svými problémy.(Mýty...)

Vzhledem k tomu, že se zabývám předsudky studentů oboru sociální práce, dovolím si zde představit předsudky také v **pomáhajících profesích**, protože se domnívám, že s těmito druhy předsudků se mohou studenti setkávat. Lipsky (1980, podle Musil, 2004, s. 79) navrhuje typologii, která se vyskytuje právě v pomáhajících profesích. Tato typologie člení předsudek sociálního pracovníka ke svým klientům. Na vztah pracovníka ke klientovi mají tedy vliv tři druhy předsudků. Jedná se o předsudky, které vznikají na základě **sympatií či antipatií pracovníků** k určitým vlastnostem klientů. Dále definoval předsudky, které souvisí s **běžnými představami** o tom, kdo je „sociálně hodnotný“ klient. Poslední typ je představa o **reakci klienta** na poskytovanou intervenci.

2.3 Předsudky vůči uživatelům drog

Většina z nás má vytvořený svůj pohled na uživatele drog. V našich představách vidíme, jak takový člověk vypadá, jak se asi závislým na drogách stal a jaké chování vzhledem účinku drog zaujímá. Na základě toho vznikají právě předsudky, které směřují k tomuto spektru lidí.

Jakmile dochází k tvorbě takových předsudků k uživatelům drog, ti mohou jako výsledek takového jednání zažívat nepřátelské jednání v obchodech, úřadech či v zaměstnání. Většinou také hodnotíme jedince podle oblečení nebo konkrétní vizáže, která je u uživatelů drog specifická. Tento člověk dostane okamžitě nálepku „feťák“. (Drogy...). Uživatelé drog jsou společností považováni za jedince, pohybující se na hraně či za hranicí zákona. Zároveň považují jejich vyléčení za nepravděpodobné, a proto dochází k jejich izolování od většinové společnosti. Na základě tohoto negativního přístupu se uživatelé drog stýkají pouze s dalšími uživateli drog, protože těmi nejsou odsuzováni a odmítáni. Kalina (2015) dělí uživatele drog do tří skupin. Jedná se o experimentátory a příležitostní uživatele návykových látek – tato skupina osob se vyznačuje experimentováním s drogami, avšak užívání není příliš časté. Druhá skupina zahrnuje pravidelné uživatele drog, kteří užívají drogy častěji. V této fázi droga nemá dopad na zdravotní či sociální oblast jedinců tak, aby přemýšleli o ukončení užívání drogy. Třetí skupinou jsou problémoví uživatelé drog, kdy jedinci již ztrácí kontrolu nad svým užíváním a má to dopad na jejich běžné sociální fungování. (Brandová, 2015, s. 32,33).

Dá se předpokládat, že uživatelé drog se v důsledku své závislosti mohou dopouštět trestných činů či drobných zločinů. A právě podle Koska (2011, s. 35) jsou velkým terčem předsudků právě zločinci, kteří jsou reprezentanti určité sociální skupiny. Většina populace vnímá jako spravedlivé, že je tato sociální skupina trestána za své skutky a také je dle ní přirozené zaujímat nepřátelský a odmítavý postoj k této sociální skupině. Avšak někteří zločinci se po výkonu trestu snaží vést řádný život, což bývá zpravidla těžké, protože málokdo zaměstná člověka, který nemá čistý trestní rejstřík. Pokud ho přijmou, tak stejně jen na podřadné práce. Hanousková (2012, s. 30-31) tvrdí, že pokud se uživatel drog rozhodne přestat užívat, předsudky veřejnosti jim příliš nepomáhají odrazit se ze dna. Předsudky, které se ve společnosti často objevují, zní následovně: „Feťáci, nepracují a kradou, mají dluhy, jsou nebezpeční.“ „Je zbytečné pro ně něco dělat, stejně toho nikdy nenechají.“ „Stojí mnoho peněz, které by se dali využít jinak a lépe.“

2.4 Projevy předsudků

Předsudečné chování a projevy mají zpravidla různou míru a liší se podle skupiny lidí, na které jsou mířeny. V souvislosti s předsudky může docházet k **diskriminaci**, což může znamenat jak fyzické napadení, tak slovní napadení. Diskriminace je jedním z negativních projevů předsudků (Dobiáš, 2015, s 13). Navrátil (2003, s. 21) dále určuje, že předsudek je

spojen s nepříznivými představami a postoji mířenými k určité cílové skupině nebo kategorii a na druhou stranu diskriminace obsahuje chování a jednání, která jsou negativní vůči konkrétní cílové skupině. Důsledkem je zbavování určitých základních práv a příležitostí. Avšak ne každý předsudek musí vyústit v diskriminaci.

Allport (2004, s. 46,47) charakterizoval stupně, jakými se předsudek projevuje:

1. Osočování – osoby, mající předsudky o nich mluví se stejně smýšlejícími jedinci. Avšak většina osob ve svých nesympatiích nikdy nedojde dál.
2. Vyhýbání se – má-li předsudek silnější charakter, vede člověka k vyhýbání se konkrétním jedincům, kteří jsou příslušníci neoblíbené skupiny. Nedochozí zde k ubližování.
3. Diskriminace – zaujatá osoba se aktivně pokouší vyloučit osoby cizí skupiny z některých druhů zaměstnání, z obytných čtvrtí či je zbavit politických práv. Také jim omezuje příležitost ke vzdělání či zábavě, návštěvu kostelů, nemocnic či je jinak sociálně znevýhodňuje.
4. Fyzické napadání – během stupňování emocí předsudek může přejít až k násilným či polonásilným činům.
5. Vyhazování – je nejvyšším stupněm násilného projevu předsudku. Jedná se o lynčování, pogromy, hitlerovské genocidní programy a masakry.

I uživatelé drog se mohou potýkat s těmito stupni projevů předsudků, převážně s osočováním, vyhýbáním se, diskriminací či fyzickým napadením, protože jsou společnosti vnímány spíše negativně a tudíž se k nim takto společnost může i chovat.

2.5 Dopady předsudků

Na základě předsudků velmi rychle odsuzujeme osoby, vůči kterým máme zaujatý negativní postoj a podle toho se tak také chováme. Lidé, kteří jsou terčem předsudků, mají horší postavení ve společnosti a také mají ztíženou možnost si najít práci. Také bývají osamělí a jsou terčem šikany či agrese. (Důsledky...). Takové chování společnosti vůči uživatelům drog může vést i k **sociálnímu vyloučení**. Pojem sociální vyloučení znamená, že lidé jsou vylučováni z morálního řádu stanoveným společností. Také může být chápáno jako bariéra, která zamezuje osobám participovat se ve společnosti. (Navrátil, 2003, 33). Během sociálního vyloučení lidé propadnou na sociální dno, které zapříčiní životní krizi jako je například ztráta zaměstnání, platební neschopnost, problémy s dětmi či problémy s bydlením. Sociálně vyloučení jedinci zpravidla nestojí před jedním problémem, ale před jejich komplexem.

V důsledku této skutečnosti dochází k narušení sociálního fungování ve společnosti. S postupným propadem na dno přestává být zřejmé, co konkrétní situaci zapříčinilo a co jej jejím důsledkem. (Co je...)

2.6 Způsoby čelení předsudků

Existují různé možnosti, jak své předsudky redukovat. Jednou z nich se nazývá **Kontaktní hypotéza**. Ta je výsledkem práce poválečných sociálních vědců, zkoumajících vznik předsudků. Jejich cílem bylo zjistit, jestli se předsudky dají snížit a jak. Teorie a debaty o kontaktní hypotéze vychází ze sociálně psychologických perspektiv, které se orientují na potenciál jedince změnit své postoje. Na jejím vzniku se výrazně podílel Gordon W. Allport. (Kontaktní...). Ke změnám předsudků bohužel dochází velmi zřídka, a když, tak za určitých podmínek, které jsou ve společnosti těžko dosažitelné. (Průcha, 2010, s. 69). Tyto podmínky byly definovány jako společný cíl mezi danými skupinami, kontakt musí být podporovaný místními úřady nebo institucemi a zároveň musí být zcela dobrovolný. Vznikala řada výzkumů, jejichž výsledek byl jak optimistický, ale i pesimistický. Velký počet odborníků sdílí názor, že kontakt mezi odlišnými skupinami skutečně předsudky snižuje, ale kritici vyzdvihují nedostatky z výzkumů. Příkladem je, že ve výzkumech se zjistily pouze bezprostřední změny v předsudcích, avšak nikoli trvalé a dlouhodobé změny jako důsledek kontaktu skupin. (Průcha, 2010, s. 112-113). Další z možností, jak bojovat s předsudky jsou **protipředsudková cvičení**, jejímž cílem je zvýšit empatii. Při splnění tohoto cíle bude mít člověk lepší schopnost soucitu a pochopení k cílovým skupinám či skupinám, vůči nimž zaujímá předsudky. Celé cvičení probíhá následovně a ve více lidech. Vždy je zde jedna osoba, která průběh koordinuje. Všichni, kteří pracují na redukci předsudků, se musí zamyslet nad svými předsudky. Následně si vyberou určitou skupinu lidí, ke kterým mají negativní vztah. Tuto skupinu napíší na papír a odevzdají koordinátorovi. Ten papíry dá do jedné nádoby a poté účastníci cvičení tahají jednotlivé papíry. Jakmile si jeden z nich vybere lístek, přečte název napsané skupiny a autor daného papíru se přihlásí a vytvoří s ním dvojici. Jakmile se všichni spárují, autor papíru sdělí své předsudky vůči skupině, kterou na lístek napsal a druhý člen si musí představit, že je příslušníkem dané skupiny a naopak musí danou skupinu obhajovat a bránit. Cílem tohoto cvičení je uvědomění určitých předsudků k nějaké skupině a pochopit, že nemusí být vždycky spravedlivé. V průběhu cvičení se ve dvojici role mění a celý proces jde od začátku. Na závěr je nutné provést reflexi cvičení a odpovědět si na otázky, ohledně jejich pocitů, když se vžili do role odsuzované skupiny, jestli se dokázali bránit a jaké to vlastně je čelit předsudkům. (Demjančuk, Drotárová, 2005, s. 104,105).

Na toto téma hovoří i Demjančuk a Drotárová, avšak v souvislosti se stereotypy. Ale dá se říci, že začneme-li pracovat na stereotypech, zamezíme i předsudkům. Takže dle Demjančuk a Drotárová (2005, s. 101) je důležité si uvědomovat, že se takového jednání dopouštíme, abychom zamezili na druhé nahlížet se stereotypy. Tudiž zamezit tomu, abychom neodlišovali konkrétní jedince od našich představ o skupině, kam patří.

Téma této bakalářské práce zahrnuje předsudky a stereotypy studentů oboru CHASOP, což znamená, že jednou budou pracovat jako sociální pracovníci, kdy předsudky, stereotypy mohou ovlivňovat jejich přístup ke klientům. Redukci stereotypů a tudíž předsudků se může dít v pomáhajících profesích právě mimoto, co jsem již zmínila výše, i formou supervize, kde se zúčastnění mají možnost osobně rozvíjet, což může napomáhat k redukci a zvládnutí předsudků. Hess (1980 podle Hawkins, Sholet (2004, s. 59) říká, že **supervize** je čistá mezilidská interakce, která chce docílit setkávání supervizora s druhou osobou, jiným slovem, supervizovaným. Jejich hlavní záměr je zlepšit schopnost supervidovaného efektivně pomáhat lidem. Podobně mluví Kopřiva (2013, s. 136) „Je to proces praktického učení, v němž supervizor-učitel (někdy též skupina stejně postavených kolegů) pomáhá supervidovanému řešit konkrétní problémové situace, které vznikají při jeho práci s klienty“. Cíle supervize směřují k rozvoji dovedností, porozumění a schopnosti druhých osob pomocí reflektování a rozebírání práce. Díky tomu pomáháme supervidovaným porozumět lépe klientovi, pochopit dynamiku interakce probíhající mezi ním a klientem, uvědomovat si více své reakce a odezvy na klienta stejně tak i hledat jiné způsoby práce s určitou situací klientů. (Hawkins, Sholet, 2004. s. 60) Její smysl je osvojení psychoterapeutických poznatků a následně je umět aplikovat při jednání s klientem a při přemýšlení o něm. (Kopřiva, 2013, s. 136)

Touto kapitolou uzavírám teoretickou část této práce a v dalších kapitolách se budu věnovat kvalitativnímu výzkumu, popisu jednotlivých kroků, realizace a interpretaci jeho výsledků.

Výzkumná část

Ve výzkumné části této bakalářské práce nejprve definuji výzkumnou otázku a poté představím cíle této práce. Dále se zaměřím na metody, které jsem využila k naplnění cílů, tudíž pro získání dat. Na závěr popíši jednotlivé kroky analýzy dat a výstupy tohoto výzkumu.

3 Cíl výzkumu

Cílem této práce je: *Pomocí kvalitativního výzkumu zjistit, zda studenti oboru CHASOP mají předsudky k uživatelům drog, případně jaké a jak předsudkům čelí.*

K výzkumné otázce jsem si určila čtyři dílčí cíle této práce:

- 1) *Jestli studenti oboru CHASOP mají předsudky k uživatelům drog?*
- 2) *Jaké předsudky studenti oboru CHASOP případně mají?*
- 3) *Jak studenti oboru CHASOP těmto předsudkům čelí?*
- 4) *Jaké jsou důvody těchto předsudků?*

Záměrem této práce je tedy zhodnotit předsudky studentů CHASOP k uživatelům drog.

4 Popis použitých metod

V této kapitole definuji mnou vybrané metody, které jsem využívala pro získávání dat, jejich zaznamenávání a konečné zpracování. Následně tento výběr odůvodním a podpořím fakty z odborné literatury. V poslední části kapitoly představím etické zásady, podle kterých jsem během procesu získávání dat postupovala.

4.1 Kvalitativní výzkum

Jak jsem již zmínila výše, zvolila jsem si metodu - kvalitativní výzkum. O této metodě mluví významný metodolog Creswell (1998, podle Hendl, 2016, s. 46) „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“.

Cílem kvalitativního výzkumu je vytváření teorie, nových hypotéz a nového porozumění. Výzkumník díky tomu získá velké množství informací o menším počtu osob, kdy se zároveň dbá na porozumění lidem v jejich sociálních situacích (Disman, 2000, s. 286). Kvalitativní výzkum jsem si zvolila z důvodu svých osobních preferencí, a že se výzkum této bakalářské práce týká rozhovorů se studenty na téma předsudky, kde je důležité právě porozumění.

Na začátek kvalitativního výzkumu si zvolíme téma a s ním související základní výzkumné otázky. Kvalitativní výzkum je chápán jako pružný typ výzkumu, který při sběru a analýze dat může tyto zvolené otázky volně modifikovat či doplňovat. Během výzkumu dochází k vyhledávání a analyzování informací, které dávají odpovědi na výzkumné otázky. Tudíž, během kvalitativního výzkumu vnikají jak výzkumné otázky, tak hypotézy a nová rozhodnutí, jak modifikovat zvolený výzkumný plán a pokračovat při sběru a následné analýze dat. (Hendl, 2016, s. 46)

Pro účel tohoto kvalitativního výzkumu bylo vybráno 12 respondentů. Sběr dat probíhal od začátku prosince 2016 do konce února 2017. Rozhovory probíhaly se studenty oboru CHASOP individuálně dle dostupných možností. S deseti studenty probíhaly rozhovory v pokojích koleje VOŠs CARITAS. Sedm z nich jsou zde ubytováni a je to pro ně známé a přirozené prostředí, proto jsme takové místo zvolili.

Tři z respondentů souhlasili s rozhovorem na kolejích, respektive ve společenské místnosti na kolejích, kde jsme byli sami, a rozhovor nebyl nikým rušen. Jeden z respondentů mi poskytl rozhovor po výuce přímo v prostorách školy, kde jsem dbala na soukromí, aby nebyl rozhovor rušen a respondent se cítil dobře. Další rozhovor se konal v kavárně, kde jsme s respondentem seděli v rohu u okna, kde jsme předpokládali, že rozhovor nebude ovlivňován rušivými elementy. Avšak zde jsem zaznamenala jistý nedostatek, protože nahrávka byla místy rušena hlukem, tudíž sem při přepisování rozhovoru měla místy problém řečené informace rozluštit. Avšak musím podotknout, že jsem se snažila přepsat informace v nejvyšší míře správně, tudíž by nemělo dojít ke zkreslení odpovědí. Díky tomu, že respondenti byli lidé, které znám, některé velmi důvěrně a jiné méně, troufám si říci, že respondenti neměli obavy zmínit jakýkoliv jejich názor a byli upřímní a otevření. Zároveň tak byla splněna charakteristika kvalitativního výzkumu dle Handla, kdy jsem prováděla rozhovory pomocí delšího a intenzivního kontaktu s jedinci. Během výzkumu jsem přizpůsobovala své kladené otázky tak, aby jim respondenti správně porozuměli a zároveň tak, abych jejich odpovědi mým způsobem dotazování nijak neovlivnila. Otázky jsem se snažila pokládat jednoduše a dbala jsem, abych vždy kladla pouze jednu otázku v jeden moment. Dále jsem nechala respondenty domluvit a poté se doptávala na další související věci, které vedli k cíli tohoto výzkumu.

4.2 Metoda výběru vzorku

Metoda záměrného (účelového) výběru je považována za nejrozšířenější metodu, jaká je při aplikaci kvalitativního výzkumu využívána. Při použití této metody vybíráme výzkumný vzorek tak, že cíleně vyhledáváme účastníky s určitou vlastností. Kritéria představují právě onu vybranou vlastnost nebo stav, který znázorňuje například příslušnost k určité sociální skupině. V rámci této metody se zde objevuje několik strategií. Tyto strategie se dají různě kombinovat či doplňovat dle našich potřeb. (Miovský, 2006, s. 135) Pro tento výzkum jsem si zvolila metodu prostého záměrného výběru, která je charakteristická neuplatňováním dalších strategií či specifických metod při vybírání účastníků výzkumu. Tento způsob je možné využít v případech, kdy jsou účastníci výzkumu poměrně často dostupní.

Respondenty pro tento výzkum jsem si vybírala na základě stejného kritéria, kterým je studium oboru CHASOP, protože mě zajímaly předsudky k uživatelům drog

právě od studentů studující stejný obor, jako já. Dalším důvodem byla skutečnost, že je znám od začátku studia, což už jsou tři roky, tudíž je mezi námi již vytvořen určitý vztah. S některými důvěrnější, s jinými méně, ale pořád se známe, a proto jsem usoudila, že by i rozhovory mohly být na téma předsudky důvěrnější. Rozhovory probíhaly se studenty třetího ročníku, protože jsem předpokládala, že na základě absolvovaných praxí během celého studia již budou mít vytvořený určitý názor a budou více schopni na téma předsudků k uživatelům drog hovořit. Vzhledem k tomu, že teď všichni vytváří výzkumy v rámci bakalářských prací, na základě solidarity skoro všichni dotazovaní respondenti ochotně souhlasili s poskytnutím rozhovoru. Jeden z mnou vybraných respondentů mi rozhovor odmítl z důvodu neznalosti a absence názoru na cílovou skupinu zkoumané práce. Odmítnutí jsem respektovala. Díky tomu, jak jsem již zmínila, že jsem respondenty znala, některé velmi dobře, jiné jen z pobytu ve škole, panovala během rozhovoru důvěrná atmosféra, která později přispěla k hlubším a intenzivnějším odpovědím během rozhovorů.

4.2.1 Popis komunikačních partnerů

Výzkumný soubor je tvořen studenty oboru CHASOP. V rámci udržení a ochrany anonymity respondentů nezmíním počet mužů a žen, kteří mi poskytli rozhovor k této bakalářské práci. Pro tento účel jsem všem respondentům dala mužské pohlaví a budu je označovat názvem respondent a ke každému určím jeho identifikační číslo od jedné do dvanácti. V odpovědích jednotlivých respondentů jsem našla kromě odpovědí na cíle výzkumu i další odpovědi, které považuji za důležité a které níže také zmíním. Nejprve představím jednotlivé respondenty.

Respondent č. 1

Respondent má zkušenosti s různými cílovými skupinami, jako jsou mentálně handicapovaní, senioři, zrakově postižení, lidé bez domova a děti v dětském domově.

Respondent č. 2

Tento respondent absolvoval praxi u seniorů, osob s mentálním postižením, tělesně handicapovaní.

Respondent č. 3

Respondent v rámci praxí získal zkušenosti s cílovými skupinami, jako jsou lidé s roztroušenou sklerózou, riziková mládež, senioři a lidé bez domova.

Respondent č. 4

Cílové skupiny, se kterými tento respondent pracoval, jsou senioři, osoby s roztroušenou sklerózou, autisté, lidé bez domova, uživatelé drog.

Respondent č. 5

Cílové skupiny, se kterými tento respondent pracoval, jsou lidé s roztroušenou sklerózou, se seniory, s dětmi, které potřebují mimořádnou okamžitou pomoc v rámci uspokojení svých fyzických a psychických potřeb, lidé bez domova, a s dětmi a mládeží v NZDM.

Respondent č. 6

Tento respondent má zkušenost se seniory, s lidmi s roztroušenou sklerózou, s lidmi s duševním onemocněním, s dětmi a mládeží v NZDM, a s uživateli drog.

Respondent č. 7

Respondent č. 7 má zkušenosti se seniory, dětmi a mládeží v NZDM, s lidmi s duševním onemocněním a s bezdomovci.

Respondent č. 8 Kačka

Cílové skupiny, se kterými má tento respondent zkušenosti jsou uživatelé drog, lidé bez domova, senioři a lidé s roztroušenou sklerózou.

Respondent č. 9

Tento respondent absolvoval praxi s lidmi s mentálním handicapem, seniory, se zdravotně postiženými, s lidmi bez domova a zrakově postižení.

Respondent č. 10

Cílové skupiny, se kterými má tento respondent zkušenost jsou nevidomé osoby, neslyšící osoby, děti v náhradní rodinné péči, duševně nemocní, lidé bez domova, azylový dům pro matky s dětmi, riziková mládež.

Respondent č. 11

Respondent absolvoval praxe u seniorů, nevidomých, rodiny s dětmi, drogově závislí, děti a mládež v NZDM, lidé bez domova a zdravotně znevýhodnění

Respondent č. 12

V rámci praxí má zkušenost se seniory, s lidmi s mentálním postižením, lidmi bez domova, romskou menšinou a s lidmi s mentálním postižením.

4.3 Metoda získávání dat

Polostrukturovaný rozhovor je součástí nejrozšířenějších metod pro získávání kvalitativních dat, protože eliminuje nevýhody kvalitativního rozhovoru a na druhou stranu dokáže vytěžit maximum výhod. Jedná se tedy o kombinaci mezi plně strukturovaným a nestrukturovaným interview. Zároveň má kvalitativní rozhovor přirozený charakter s možností kreativní a volné možnosti dotazování se a doptávání, díky kterému dochází k ověření, že jsme výroky zúčastněného porozuměli správně. Možnost kladení doplňujících otázek nám pomáhá téma rozpracovat do takové hloubky, abychom došli k naplnění cíle výzkumu. (Miovský, 2006, s. 161)

Tuto metodu rozhovoru jsem aplikovala ve výzkumu pro tuto bakalářskou práci, protože dává možnost se volně dotazovat a otázky nejsou striktně dané. Na začátek jsem měla určitý okruh otázek, na které jsem se dotazovala a zároveň se na odpovědi účastníků doptávala dalšími spontánními otázkami, které vedly k dosažení cíle výzkumu. Nejprve jsem začínala obecnými otázkami, jestli ví, co znamená předsudek, abychom vlastně předem věděli, o co v rozhovoru jde. Předem jsem byla připravena na situaci, kdyby respondenti nevěděli, co tento pojem znamená, tudíž bych v tomto případě přistoupila k jeho společnému definování. Tato situace však nenastala, protože všichni z respondentů měli přehled o významu předsudků. Následně jsem se postupně zaměřovala na odpovědi respondentů více do hloubky, kde jsem se dotazovala na předsudky k uživatelům drog, jejich důvody a jak jim čelí.

Jak jsem již zmínila výše, rozhovory probíhaly na klidném a pro respondenty přirozeném místě, které si buď sami vybrali, nebo jsme se na něm společně domluvili. Přirozeně jsem kladla důraz na to, abychom nebyli při rozhovoru rušeni. Respondenty jsou studenti oboru CHASOP, proto jsem je mohla požádat o rozhovor osobně i písemně. Využila jsem obou možností. Rozhovory trvaly v délce 15-20 minut. Během každého rozhovoru jsem se respondentů ptala na 5 základních otázek, ke kterým jsem se doptávala podle odpovědí tak, abych získala všechny informace, potřebné k naplnění

cíle výzkumu. Ze začátku jsem se ujistila otázkou ohledně významu předsudků, aby bylo zřejmé, že respondent ví, co tento pojem znamená. Otázky zněly:

1. *Co je předsudek?*
2. *Dokážeš říct, jestli máš nějaký předsudek k uživatelům drog?*
3. *Jaký předsudek k uživatelům drog máš?*
4. *Jak čelíš předsudkům k uživatelům drog?*
5. *Z jakého důvodu máš předsudky k uživatelům drog?*

4.4 Popis metody fixace a zpracování dat

Mezi nejčastější metody fixace dat patří audio-záznam. Tato metoda zahrnuje výhody, jako je autentičnost a komplexnost záznamu. Mezi další výhody patří, že výzkumník si nemusí tvořit poznámky. Může si je však dělat pouze pro svoji potřebu, pokud si chce zaznamenat zajímavosti vycházející z pozorování, která nejde v záznamu z technických důvodů zaregistrovat. Zvukový záznam navíc garantuje kvalitu mluveného slova, čímž se rozumí síla hlasu, délku pomlky, řečové vady a doprovodné zvuky. Během rozhovoru se snažíme, aby záznamové zařízení v co nejmenší míře rušilo výzkumný kontakt s účastníkem. Proto je naším úkolem mikrofon nastavit tak, aby nepřekážel, nahrával v maximální kvalitě a zároveň, aby byl co nejméně vidět. (Miovský, 2006, s. 197)

Na začátku rozhovorů jsem každému z respondentů představila výzkum bakalářské práce a zmínila, že dělám rozhovory s více respondenty, a proto potřebuji rozhovor nahrát. Požádala jsem je o souhlas s nahráváním a ujistila je, že veškerá data zůstanou anonymní a že slouží pouze pro účely tohoto výzkumu. Vysvětlila jsem jim, že data budou přepsána pod čísla respondentů, kde nebudu uvádět jejich jména, kdy po přepsání všech rozhovorů dojde ke smazání nahrávky z nahrávacího zařízení. Během přípravy na rozhovor jsem neočekávala, že by respondenti měli problém s nahráváním, protože jsem předpokládala, že jsou obeznámeni se skutečností, že se v kvalitativním výzkumu v rámci bakalářských prací rozhovory nahrávají. Tento předpoklad se naplnil a nezaznamenala jsem žádný nesouhlas s nahráváním. Rozhovory jsem nahrávala na mobilní telefon. Snažila jsem se postupovat podle zásad Miovského, tudíž jsem nahrávací zařízení umísťovala na méně viditelné místo, nejčastěji na boční stranu od respondenta, aby nebyl na první pohled vidět.

Audiozáznam je třeba upravit tak, aby bylo následně možné provést analýzu. Tudíž musíme převést data netextové povahy do povahy textové. Toto převedení je první krok analýzy, který je nazýván transkripce. V rámci tohoto kroku dochází k prvotní redukci dat. Ta se používá v případě, že nepracujeme s dílčími projevy mluveného slova, jako jsou pomlky či jiné doprovodné zvuky, ale jen s obsahem. Mezi nejjednodušší formu redukce prvního řádu je vypuštění všech vět, nesdělující žádné informace. Do textu dále nezahrnujeme výrazy, které narušují plynulost a zároveň nepřinášejí žádné podstatné informace. Důležité je si určit kritéria, které bude výzkumník dodržovat, aby zamezil odlišnostem u jednotlivých transkripcí. Jedním z technik, jak minimalizovat rizika je opakovaná kontrola transkripce s poslechem nebo najmutím jiného vnějšího školeného auditora, který je schopen nám dát objektivní zpětnou vazbu. (Miovský 2006, s. 206 - 207)

Existují různé možnosti, jak převést text do elektronické podoby, ale jednou z nich je například převést text do textového editoru. Je výhodný převážně z hlediska úspory času a je jednodušší pro třídění a manipulaci. Jiná výhoda je, že pro analýzu kvalitativních dat, které jsou v elektronické podobě, je možné využít různé softwary (Miovský, 2006, s. 208). V rámci tohoto výzkumu jsem tedy převedla text do elektronické podoby, kdy jsem poté udělala redukci prvního řádu. To znamená, že jsem vynechala věty nebo její části, které nebyly nositelem žádných podstatných informací, a představovali pouze tzv. „slovní vatu“. Poté se dostaneme k procesu kódování dat, kde dochází ke třídění zjištěných informací do celků či skupin. Posléze těmto vzniklým celkům vytvoříme a přiřadíme názvy. Takto nakódovaná data nemusí být konečná varianta. Během průběhu výzkumu je možné data opravovat v souvislosti s nově zjištěnými informacemi. (Miovský, 2006, s. 210)

Další mnou využitá technika při zpracovávání textu byla barvení textu. Jedná se o zabarvení textu různými barvami, díky kterým dojde k odlišení informací, zařazených do určitých tematických celků. Cílem je přehlednost a rozlišení, což napomáhá k zjednodušení analýzy. Následně jsem při kódování dat současně používala i editorování. Je využitelné v situaci, kdy nám přijde text nepřehledný, chaotický a vyžaduje úpravu. Jde tedy o úpravy a doplnění poznámek, což napomůže ke srozumitelnosti textu. (Miovský, 2006, s. 210)

Dále jsem během rozhovorů využívala také nátlakový rozhovor, který jsem využívala formou zmiňování příkladů jednání souvisejících s užívání drog, kdy jsem na respondenty vyvíjela lehce nátlak, abych zjistila, jestli mají předsudky. Důvodem užití nátlakového rozhovoru byla skutečnost, že mi respondenti zpočátku tvrdili, že předsudky nemají. Potřebovala jsem získat informace o předsudcích, které mohly mít nevědomý charakter, a proto jsem využila nátlakový rozhovor pro zjištění potřebných informací. Nátlakové otázky, které jsem respondentům podávala, byly zformulovány tímto způsobem:

- 1. Jak vnímáš uživatele drog, kteří již prošli léčbou a poté se k užívání drog opět vrátili?*
- 2. Jak vnímáš uživatele drog, který na koupi drogy může krást peníze?*
- 3. Co v tobě vyvolává situace, kdy uživatel drog může svým jednáním ohrozit zdraví ostatních lidí?*

4.5 Etický rozměr výzkumu

V rámci této podkapitoly reflektuji důležité etické aspekty, podle kterých jsem během sběru dat a jejich následné analýzy postupovala. Zdrojem těchto kritérií mi byl Hendl (2005, s. 155-157). Všechny respondenty jsem se dotázala, zda souhlasí s výzkumem a poté byli v případě souhlasu seznámeni se záměrem výzkumu. V rámci tohoto výzkumu dále nejsou uvedena jména respondentů. Každému z respondentů jsem přiřadila číslo od jedné do dvanácti, protože jsem dělala kvalitativní rozhovor s právě dvanácti respondenty. Během rozhovorů jsem byla připravena chránit bezpečí respondentů v případě, že by nechtěli odpovídat na některé otázky.

Jak jsem zmínila, rozhovory probíhaly pomocí nátlakového rozhovoru, ale během rozhovorů jsem kladla důraz na to, aby otázky neměly žádný negativní dopad na respondenty. Pod negativním dopadem si představuji porušení anonymity nebo porušení psychického stavu respondentů. Během rozhovorů tedy k žádnému poškození nedošlo. Do výzkumného vzorku nepíší pohlaví respondentů, abych zamezila riziku dohledání respondenta, tudíž zde dodržuji anonymitu respondentů.

V této kapitole jsme se dozvěděli, jaké přínosy může mít pro výzkumníka volba kvalitativního přístupu, poté jsem definovala způsob výběru výzkumného souboru a jakým způsobem jsem navázala kontakt s respondenty. Dále jsem představila, jak rozhovory s respondenty probíhaly a jaké výhody vnímám v mnou zvoleném

polostrukturovaném rozhovoru. Dále jsem uvedla, jakým způsobem jsem data uchovávala a jak jsem s nimi pracovala. V závěru této kapitoly jsem představila informace o etických zásadách, které jsem během výzkumu dodržovala. V následující kapitole se budu zaměřovat na analýzu dat.

5 Analýza dat

Při analýze dat jsem postupovala podle zakotvených teorií. Využívala jsem hlavně otevřené kódování a metodu vytváření trsů.

5.1 Otevřené kódování a metody vytváření trsu

Otevřené kódování je první část analýzy. Během otevřeného kódování důkladně prozkoumáme text a poté dojde ke kategorizování pojmů. Během tohoto procesu dojde k rozebrání textu na konkrétní části, ve kterém spatřujeme obdobu či odlišnosti. Zpočátku podrobně rozebereme odstavce a věty a následně přiřadíme každé informaci a myšlence příslušný název, které budeme reprezentovat. Poté postupně určíme podobným informacím či myšlenkám stejné názvy. Počet pojmů, které během analýzy vzniknou, je potřeba seskupit do větších celků. Na základě kategorizování podobných pojmů dochází ke snižování objektů, se kterými budeme později pracovat. Určité kategorie pojmů mají své označení, které obsahují informace o jejím obsahu, a zároveň by mělo mít abstraktnější charakter, než označení jednotlivých pojmů, které v této kategorii nalezneme. Každá kategorie může mít subkategorii, které mají k hlavním kategoriím vztah a upřesňují je více do hloubky. (Strauss, Corbin, 1999, s. 42-48)

Metoda vytváření trsu se využívá za účelem seskupení a konceptualizování určitých výroků do skupin, například podle rozlišení konkrétních jevů, míst či případů. Tyto vytvořené skupiny neboli trsy vznikají jako důsledek vzájemné podobnosti mezi jednotlivými identifikovanými jednotkami. Na základě tohoto procesu dojde ke vzniku obecnější a induktivně zformované kategorie, jejíž zařazení do určité skupiny (trsu) je asociováno s opakujícími se znaky či charakteristickým uspořádáním. Za stejný sdílený znak trsu je považován například tematický překryv, prostorový překryv či časový překryv. Metoda vytváření trsu je založena na principu srovnávání a agregace dat. Prostřednictvím kategorizace zvolených základních jednotek vytváříme obecnější jednotky (Mioviský, 2006, s. 221).

V rámci analýzy jsem využívala oba typy, jak uvádí Strauss a Corbinová (1999, s. 42-48) a Mioviský (2006, s. 221). Nejprve jsem v transkripcích našla určité jevy a poté jsem k nim přiřadila příslušný název tak, aby odpovídal jejich obsahu. Následně jsem určila kategorie a podkategorie jevů, které sdílely společnou podobnost. Těmto vzniklým kategoriím a podkategoriím jsem vytvořila názvy, které zrcadlily. Nakonec jsem kategorie a podkategorie

složila dohromady. Snažila jsem se nalézt spojitosti mezi kategoriemi a dále je uvést do vzájemného vztahu.

6 Výsledky výzkumu

Nyní se jimi budu zabývat v rámci této kapitoly.

6.1 Předsudky studentů oboru CHASOP k uživatelům drog

Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že téměř všichni mají předsudky k uživatelům drog. Na základě odpovědí respondentů vznikaly určité společné prvky, které si jsou svoji charakteristikou podobné, a já na základě těchto vzniklých prvků dále vytvořila následující kategorie – **Nevědomé předsudky bez zkušenosti**, **Nevědomý předsudek na základě zkušenosti**, **Vědomý předsudek bez zkušenosti**, **Vědomý předsudek na základě zkušenosti**. Zmíněné kategorie charakterizují blíže v této kapitole.

6.1.1 Nevědomé předsudky bez zkušenosti

Z rozhovorů bylo patrné, že někteří respondenti si své předsudky **neuvědomují**, ale jisté předsudky v rozhovorech byly zmíněny. Respondent č. 2 podotknul, že uživatelé drog neumí **naplnit svůj volný čas** nebo že si **neváží toho, co mají**, což považují za předsudek. Respondent č. 9. také zmínil, že nemá předsudky, avšak vyjádřil svoji představu/predsudek o uživatelích drog, že mohou být **agresivní**. Poměrná část z respondentů sdělila, že nebyla v **kontaktu** s uživateli drog. (Jedná se o resp. č. 2, č. 5, č. 9, č. 12.)

„No, já jsem s touto cílovkou v rámci praxe nepřišel nějak do kontaktu a ani jako, terénní práci jsem si nevyzkoušel. A když vidím lidi, kteří pravděpodobně užívají drogy, tak možná mě proběhne hlavou to, že si neváží toho, co mají a že neumí naplnit svůj volný čas. Ale jako že bych si říkal, že feťáci jsou prostě takový, že by nepracovali nebo tady tyhle nějaký předsudečný myšlení, to asi ne.“ (resp. č. 2)

„S člověkem, který bere tvrdé drogy, jsem se ještě nesetkal. Ale kdybych viděl někoho si dát drogu, tak samozřejmě bych ho asi trochu odsoudil. Ale jestli bych měl jako předsudek, mě to přijde jako silné slovo (resp. č. 5)

6.1.2 Nevědomé předsudky na základě zkušeností

U některých respondentů, kteří byli již v **přímém kontaktu** s uživateli drog, se objevují předsudky, které jsem označila jako nevědomé. Jeden z respondentů zmínil, že bere uživatele drog takové, jací jsou, ale zároveň jim připsal, že krádeň peněz na drogy patří k jejich součásti osobnosti. (Jedná se o resp. č. 8). Resp. č. 6 má s uživateli drog zkušenost

a cítí k nim **něco negativního**. Respondent č. 11 uvedl nevědomě předsudek ve **vztahu uživatele drog k práci**.

A pokud berou někomu peníze na drogu z důvodu, aby přežil, tak jako, beru to jako nevyhnutelný. Prostě je beru takový, jací jsou, a že je to jejich součástí osobnosti.“ (resp. č. 8)

„Byl jsem na praxi s drogově závislýma a jako určitě tam něco negativního je, nemůžu říct, že se na ně dívám jen pozitivně. A když berou, tak nemám pro to 100% pochopení, že je tohle správně jo.“ (resp. č. 6)

„Jelikož jsem s nimi pracoval a furt chci pracovat s uživateli drog, tak asi nemám. Někdy jen to, že mi přijde divný, když jsme byli na praxi v tom terénu a tam byl týpek, přesně nevím, co dělal, jestli byl u nějakých technických služeb nebo, co tam dělal, tak mi přijde hrozně divný, že má u sebe stříkačky a je prostě v práci anebo i jako jak vykládali, že jsou skladníci, kdy „Mají tři směnné provozy, jen aby to tak prostě vydrželi, jako já nevím, mě to připadá takový divný. Já s nimi mám spojený, že se toulají po ulici, nemají peníze, kradou, a když už jako někdo pracuje, tak mi to přijde divný.“(resp. č. 11)

6.1.3 Vědomé předsudky bez zkušenosti

U respondentů č. 1 a č. 3, jsem zaregistrovala předsudky, které si **uvědomují a nejsou založeny na zkušenosti** s uživateli drog. Respondent č. 1 si vytvořil předsudek na základě **filmů**.

„Určitě mám předsudky. Jako přímou zkušenost nemám, ale celkově, když je tak vidíš a potkáš je na tom nádraží, jak se tam jako schází. Nebo teď jsem slyšel, že jedna ženská u nás v hospodě bere. Nevím to jistě, no, jako kdybych věděl, že bere, tak si říkám: ty jo bere a dělá s jídlem, dává mi jídlo. Tak nevím, jestli bych do té hospody ještě někdy šel. Jako můžou mít různé nemoci a tak. Já vím, že jsem zlej, ale upřímněj.“ (resp. 3)

„Protože ta zkušenost, vůbec ji nemám, nějaký předsudky třeba mám založeny, ale nikdy jsem s nimi nepracoval. Jen jsem viděl různé filmy“ (resp. č. 1)

6.1.4 Vědomé předsudky na základě zkušenosti

Zaznamenala jsem z výpovědí respondentů, že mají **vědomé předsudky**, které vznikly z určité **zkušenosti** s uživateli drog. Respondenti č. 7 a č. 10 získali předsudky od neznámých uživatelů drog, se kterými se **setkali**. Respondent č. 4 má předsudky z kontaktu s jeho **kamarádem**.

„No, mám předsudek. Je to kvůli tomu, že my máme baráček a mamka ho pronajímala. A je to kvůli tomu, že tam bydlela mladá rodina, měli malý miminko a vypadalo všechno v pohodě a vyklubali se z nich feťáci a ten baráček nám podpálili.“ (resp. č 7)

„Určitě mám předsudky, celkově tahle cílová skupina ve mě vyvolává nějaký předsudky. A kdo si je nepřizná, že je má, tak je to blbý. Ty moje předsudky jsou hlavně na ty osoby, které jsem viděl na praxi. Když jsem byl v Samaritánovi, tam jsme chodili do terénu, kde byly lidi bez domova, kteří taky často berou drogy. S těma bych nedokázal pracovat.“ (resp. č. 10)

„Hm, asi se je učím nemít, ale mám no. Vychází to asi hlavně ze zkušenosti s těmito lidmi. Jsou to vesměs kámoši nebo známí.“ (resp. č. 4)

6.2 Druhy předsudků studentů oboru CHASOP k uživatelům drog

Z odpovědí respondentů přirozeně vyplývaly jisté typy předsudků. Podle těchto typů jsem utvořila kategorie, do kterých jsem typy předsudků na základě podobnosti opět přiřazovala. Jedná se o – **Nepředvídatelné chování, Vizuelní předsudky a Dedukované předsudky.**

6.2.1 Nepředvídatelné chování

Z rozhovoru je patrné, že se u uživatelů drog nedá přesně určit jejich **chování**. (zmínili resp. č. 11, č. 12). Respondent č. 11 navíc prohlásil, že se mohou chovat **nezodpovědně**.

„Prostě ta kombinace práce a drogy mi přijde divná. Jakože mi přijde, že feťáci nemůžou pracovat zodpovědně. Jen nevím, jak se nachovají nebo spíš, větší zodpovědnost bych jim nesvěřil.“ (resp. č. 11)

„Nevím, co bych od něho mohl očekávat. Jakože úplně neznámý nafetovaný člověk.“ (resp. č. 12)

Jeden z respondentů zapřemýšlel nad chováním také, ale trochu v jiném významu. Představil předsudek, který ho napadne u člověka, jehož chování se mu nelíbí. Vlastně, když se někdo **špatně chová**, je automaticky **špatný člověk**.

„Já úplně nevím, jestli bych řekl, že ti lidi jsou špatní, spíš to chování je špatný, ale někdy to sklouzne k tomu, že špatný jednání=špatný člověk.“ (resp. č. 4)

6.2.2 Vizuální předsudky

Z výzkumu vychází předsudky spojené s tím, co vidí. Respondent č. 3 hodnotí uživatele drog lépe, když vypadají čistě. S podobným významem, avšak jinak zformulovaným, se vyjádřil také respondent č. 7.

„Ale nejdřív to asi hodnotím líp, že ti, co vypadají čistě, jsou o něco lepší.“ (resp. č. 3)

„A vlastně vypadali normálně, tak tě nenapadlo, že berou drogy.“ (resp. č. 7)

Respondent č. 5 uvedl, že se málokterý uživatel ze závislosti dostane

„Když už to jen vidím u slavných celebrit různě v novinách, tak to prostě člověka ničí jo, to jde prostě vidět, že málo kdo se z toho dostane úplně.“ (resp. č. 5)

6.2.3 Dedukované předsudky

Další předsudky vycházející z rozhovorů poukazují, že každý uživatel drog musí mít nějaký problém, když začal užívat drogy. (resp. č. 9). Respondenti č. 10 a č. 5 zmínili, že si vlastně za závislost uživatelé drog mohou sami. O tom, že všichni stejně dopadnou stejně, i přesto, že se někteří ze začátku snaží vypadat o něco lépe, hovořil respondent č. 3.

„Prostě něco ho k tomu vedlo, jako že třeba řešil nějaký problém a hledal pomoc tady v tomhle. Neuměl prostě řešit svoje problémy jinak.“ (resp. č. 9)

„Možná že nějaké osoby, které berou drogy, tak si za to můžou sami.“ (resp. č. 10)

„Když vidím nějaký drogově závislý, tak bych si řekl, třeba hned prostě on si za to může sám, on bere drogu, která ho tak moc omámila, že spadl.“ (resp. č. 5)

„Jakože, vidím, že někdo se o sebe i přesto, že fetuje nějak stará a nějak se snaží, aby vypadal dobře, ale stejně si myslím, že nakonec dopadnou všichni stejně.“ (resp. č. 3)

6.3 Způsoby členění předsudkům studentů oboru CHASOP k uživatelům drog

Z výpovědí respondentů byly patrné jasné tři kategorie, které jsem vytvořila na základě zmíněných prvků. Kategorie jsem definovala jako – **Poznání cílové skupiny, Řízení svého postoje, Využití vnějších zdrojů**

6.3.1 Poznání cílové skupiny

Většina respondentů ve svých odpovědích uváděli, že pro překonání předsudků je důležitý **přímý kontakt** s uživateli drog. Také doporučují **získat zkušenost**. (zmíněno resp. č. 1, č. 7). Dále je nápomocné získání co nejvíce **informací** o této cílové skupině, které se mohou získat různými formami (resp. č. 1, č. 3, č. 4, č. 7)

„Ale snažím se, i když ty předsudky mám, tak se snažím je nedávat najevo a tak ke klientům přistupovat, spíš se snažím ty klienty jako osobně poznat a zjistit si, jak se do té situace dostali, co je ovlivnilo.“ (resp. č. 1)

„Tak někdy se snažím třeba nebo mám chuť řešit víc věcí dopodrobna nebo aspoň zhruba myšlení těch lidí, někdy se bavím s lidmi, dozvědět se o jejich životu. Jako když se s těmi lidmi bavím, tak zjistím, co je k tomu vede a tak. Neříkám, že s nimi souhlasím, většinou ne, jako s těmi důvody, co mají, ale aspoň jako kdyby vím o tom hlubším pozadí toho jejich příběhu nebo situace.“ (resp. č. 4)

„Ptát se přímo uživatelů drog, na nějaké otázky a dělat blbýho, prostě a jako dělat, že jsem takový hloupý sociální pracovník a nevím nic a pochopit je nějak, no. Jako poznat je, no.“ (resp. 9)

„Tak důležitá je ta zkušenost. Pokud má někdo předsudky založené jen na tom, co si myslí nebo slyšel a nikdy nepřišel s klienty do kontaktu a nic o tom neví, tak jako třeba na tom zapracovat. A když nemůže být v přímým kontaktu s klienty, tak si o té cílovce nevím, tak si nějaký informace zjistím, nebo o zařízeních, které navštěvují nebo cokoli.“ (resp. č. 1)

„Podle mě se s tím dá pracovat líp, když do té problematiky vidíš, než když prostě jen posloucháš to okolí. Do toho se tolik nedostaneš. Většinou si vytvoříš názor hlavně na své vlastní zkušenosti. Takže když tam pracuješ, když se angažuješ a neposloucháš jen ostatní, co říkají a prostě ty špatný názory.“ (resp. č. 7)

Respondent č. 3 by potřeboval převážit předsudky těmi **kladnými informacemi** o uživatelích drog.

„Asi bych potřeboval nějaký stabilní příjem těch dobrých příkladů a ne jen těch špatných, protože je fakt, že nikdo ti neukáže jen to dobrý. Že každý útočí na to, jak jsou špatní.“ (resp. č. 3)

Objevil se tu navíc nápad respondentů, které mimo zmíněné navrhovali také důležitost uživatele drog **rozlišovat**, protože dle jejich názoru nejsou všichni uživatelé drog stejní (takto se vyjádřili resp. č. 3, č. 9)

„No, tak měl jsem kamaráda feťáka, tak možná skrz něj, že jako rozlišit je no. Všichni takoví třeba nejsou, ale furt se setkávám s většinou případů, že takový jsou, tak to je potom těžký.“ (resp. č. 3)

Ještě se setkat s více drogově závislýma, poznat, že každý nemusí být stejný a že nemůžeme zakládat na jedné zkušenosti předsudek.“ (resp. č. 9)

Jednu z možností, jak čelit předsudkům přinesl jeden z respondentů, který si **odmyslí problémy** člověka a snaží se k němu přistupovat, jako k sobě rovnému.

„Hm, tak asi přistupovat k němu jako k člověku a odmyslet si problémy, které má. Odmyslet si, co nám vadí. A brát je jako sobě rovný.“ (resp. č. 9)

6.3.2 Řízení postoje

Výrazná část respondentů zmínilo, že při čelení předsudkům je důležité **pochopení**. (zmínili resp. č. 6, č. 8, č. 9, č. 11, č. 12). Respondent č. 6 se navíc zkouší **vžít** do situace uživatelů drog.

„Dělají něco, co naše společnost není schopná pochopit a neznají ty lidi, jejich příběhy. Jsou to prostě lidi, kteří nezapadají do určité kategorie ve společnosti. Takže si myslím, že cesta k tomu, jak ses ptala, čelení předsudků je to pochopení.“ (resp. č. 8)

„Ale spíš to беру z pohledu té sociální práce, víš, že bych s nimi spíš jako pracoval, že bych se snažil přemýšlet nad těmi příčinami a pochopit to, protože to k tomu prostě patří.“ (resp. č. 9)

„Jako i když vidím, jak se nějaký člověk chová, tak se snažím pochopit, proč se tak chová. Že třeba za to své chování ani nemůže, že takhle byl vychovaný, že takhle vyrostl a že nic jiného nezná.“ (resp. č. 11)

„Teď mě nenapadá nic, co by jako. Jako pochopit ty lidi. A číst literaturu a pozitivní obraz na ně.“ (resp. 12)

„Možná to, že jsem o nich začal přemýšlet, jak oni by mohli přemýšlet. Jako chápeš, že jsem se do nich vžil a snažil se je chápat, proč se tak chovají. Že k tomu mají důvod prostě.“ (resp. č. 6)

6.3.3 Regulace mysli

Někteří z respondentů poznamenali, že mají tendenci **regulovat svoji mysl**, kdy vlastně nad vším přemýšlí. Proč je napadají takové předsudky a zkouší si na ně odpovídat. (resp. č. 3, č. 4, č. 6)

„Jako já jsem teď v tom stádiu, že když ho vidím, tak si to řeknu a pak si hned zase řeknu, ne neměli bychom mít předsudky, třeba to tak není. Jako sám si to tak pro sebe říkám. Ale jako zatím se mi to nějak nepodařilo nějak odbourat, no. Ale jo, jak jsem řekl, jakože regulovat tu svoji mysl. Když je potkám a napadne mě to, tak si říkám, ne, ono to tak není. Prostě to v sobě koriguju, protože vím, že bychom neměli takhle uvažovat.“ (resp. č. 3)

„Ale spíš automaticky jako mě do nějaké míry naběhne ta myšlenka a já pokud jako nechci mít předsudky nebo nechci toho člověka odsoudit, tak musím přemýšlet, proč mě tohle napadlo, jakože a kriticky se podívat na tu situaci nebo na ten daný pohled. Jo že, se snažím kriticky jít zpátky k sobě, proč mě to o tom člověku napadlo, jakože o někom si můžu myslet, že drogy bere, ale on je třeba nebere a pak mě napadá spousta věcí, co jsou s drogami spojený, ale snažím se to jako kdyby nedělat tyhle závěry“ (resp. č. 4)

„Říkám si jako, on vidí realitu úplně jinak, než my. Takže nemůžu ho odsuzovat.“ (resp. 6)

Jeden z respondentů jako jediný přinesl myšlenku, která mu pomáhá čelit předsudkům. Jedná se o to, že abychom mohli soudit někoho jiného, měli bychom se **podívat nejprve na svůj život**. (resp. 4)

„Tak mě teď napadá celkem spirituální myšlenka. Říkám si sobě i jiným, ať se podívají na svůj život, jak si myslí, že ho ovládají nebo neovládají. Nic, co máme, si nezasloužíme, jako víš, jak to myslím. Že, ať zhodnotíme, jak žijeme my a nesoudíme jen, no.“ (resp. č. 4)

6.3.4 Využití vnějších zdrojů

Z výzkumu vyšlo množství nápadů, jak respondenti předsudkům čelí. Respondenti poukazovali na možnost obrátit se na někoho dalšího. To znamená získat **názory od lidí**,

kteří mají s cílovou skupinou uživatelé drog zkušenosti. (resp. č. 2). A zároveň **sdílet pocity s ostatními a získat zpětnou vazbu** (resp. č. 9, č. 12)

„No vlastně získat názory třeba od vyučujících, který nám předávají svoje zkušenosti ze své vlastní práce s lidmi, kteří přichází.“ (resp. č. 2)

„Možná se pobavit s kolegy, sdílet své pocity, jak to působí na mě, jak na ostatní a dostat zpětnou vazbu.“ (resp. č. 9)

„Asi pro mě je důležité s někým mluvit. Že to nemít jen pro sebe a v sobě, ale dostat to ven a od těch zkušenějších čerpat rady.“ (resp. č. 12)

6.4 Důvody předsudků studentů oboru CHASOP k uživatelům drog

Důležité k práci s předsudky je znát také důvody předsudků. Zúčastnění respondenti konkretizovali důvody předsudků, které se mi posléze rozdělili do kategorií, na základě jejich podobnosti. Tyto kategorie jsem nazvala – **Vnitřní důvody, Vnější důvody, Vystupování uživatelů drog.**

6.4.1 Vnitřní důvody

Respondenti zmiňovali důvody pocházející z **osobní zkušenosti** (Byly zmíněny resp. č. 3, č. 4, č. 7) Naproti tomu zde existují důvody, které pramení z **neznalosti cílové skupiny vyvolávající negativní pocit**, tudíž nezkušenosti s cílovou skupinou byla zmíněna méněkrát. (o tom mluvili resp. č. 1, č. 9, č. 12)

„Taky jsem potkal pár takových uživatelů drog, kteří spali v parku na lavičce a tak. Tak si na ně uděláš obrázek. A pak když vždycky vidíš někoho třeba s kapucí, tak si vždycky říkám áha.“ (resp. č. 3)

„Jako většinou člověk, nebo aspoň já někdy už většinou na základě zkušenosti zakládám nějaký předsudky a znám někoho, kdo je drogově závislý, takže si tvořím trochu představu podle toho, co vidím u něho.“ (resp. č. 4)

„No, mám předsudek, protože my máme baráček a mamka ho pronajímala. A je to kvůli tomu, že tam bydlela mladá rodina, měli malý miminko a vypadalo všechno v pohodě a vyklubali se z nich feťáci a ten baráček nám podpálili. Od té doby prostě nemám až takový dobrý názor na ně.“ (resp. č. 7)

„Jako dřív jsem s nimi vlastně nikdy nepřišel do kontaktu jako osobně, a jen jsem viděl nějaký film. Takže nevím, co od nich čekat, měl bych i strach, že mi něco udělají, když bych šel kolem nich“ (resp. č. 1)

Mezi zajímavé důvody předsudků jsem zařadila výpověď jednoho z respondentů, který hovořil o tom, že si **zjednodušujeme** život tím, že si tvoříme předsudky. (mluvil resp. č. 4)

„Je to jednodušší prostě přistupovat ke skupině, házet všechny do jednoho pytle, než jako přemýšlet o každém člověku zvlášť, takže asi proto.“ (resp. č. 4)

6.4.2 Vnější důvody

Dle respondentů, je vznikání jejich předsudků ovlivněno právě vnějšími elementy. Nejčastěji se jedná o **přejímání předsudků** od jiných lidí. (o tom se zmínili resp. č. 7, č. 4, č. 9). Druhým důvodem jsou předsudky pocházející z **masmedií**. (resp. č. 3)

„Ale třeba s uživateli drog jsem nebyl, takže ty předsudky, to je spíš zprostředkovaný.“ (resp. č. 7)

„No a celkově nás asi hodně ovlivňují masmedia, ve zprávách to vidíš, filmy a na internetu a facebooku. A samozřejmě ti řeknou jen to špatné a neřeknou ti to dobré.“ (resp. č. 3)

6.4.3 Vystupování cílové skupiny

Část respondentů se shodla na důvodech, které souvisí s přístupem, který lze vidět na uživatelích drog. To znamená, že se buď **nesnaží zlepšit, nebo nechtějí pomoci se svojí životní situací**. (Zmínil resp. č. 1, č. 2, č. 7)

„Měl bych jakoby předsudek, který bych si vytvořil, kdyby jim chtěl někdo pomoci, třeba rodina nebo přátele, a oni by prostě nechtěli.“ (resp. č. 1)

„Jako hodně bojuju s tím, že se ti lidé sami nesnaží, že kolikrát tomu člověku nabídneš pomoc, možnosti a ten člověk, kterému se ta pomoc nabízí, nereaguje. Asi by mě mrzelo to, kdyby nevyjádřil, aspoň děkuju.“ (resp. č. 2)

„Mně strašně vadí, že tam není většinou ta vůle nebo strašně dlouho trvá, než s tím něco začnou dělat.“ (resp. č. 7)

Tato kategorie obsahuje také důvody, které jdou vidět na jejich chování. Jedná se o **deviantní chování**. (zmínili resp. č. 1, č. 4, č. 12). Respondent č. 3 a také č. 4 zmínili také **vizáž uživatelů drog**.

„Je hrozně nevyzpytatelný jejich chování, jako třeba řeknu jo, tak já už to neudělám, budu v pohodě, budu docházet na léčbu a vytvoří si vztah s těmi lidmi, který mu chtějí pomoci, a třeba je pak najednou okrade kuli těm drogám.“ (resp. č. 1)

„Jestli mám zmínit, kdy si tvořím předsudek, asi při okrádání vlastních rodičů, násilí, výtržnictví dokonce. Někdy má špatné oblečení, neupravený nebo svým jednáním vypadá, že je ovládnutý něčím, i když to v tu chvíli třeba zrovna není pravda, jo“ (resp. č. 4)

„Oni vždycky vypadají stejně. Vždycky jsou shrbení, mají kapuci na hlavě, snaží se být nenápadní.“ (resp. č. 3)

Za určitý deficit ve výzkumu bych označila počáteční přístup respondentů. Z mého úhlu pohledu byly odpovědi respondentů na toto poměrně citlivé téma předsudky ze začátku výrazně ovlivněno studiem sociální práce, kdy si nechtěli nahlas připustit, že by předsudky měli. Z toho vyplývalo, že měli tendenci předsudky nevyslovovat či potlačovat. Pomocí nátlakového rozhovoru jsem i přesto dokázala získat dostatek informací a dat, které mi pomohly k dosažení cíle práce.

7 Shrnutí výsledků

V rámci této kapitoly popíši, jakým způsobem jsem naplnila cíle této práce a jaké nové poznatky tento výzkum přinesl.

7.1 Dílčí cíl 1: Předsudky studentů oboru CHASOP k uživatelům drog

Z výzkumu vyplynulo, že téměř u všech respondentů se objevují předsudky k uživatelům drog. U některých respondentů jsou více zřetelné a naopak u některých méně. Z výpovědí respondentů jsem rozpoznala předsudky, které charakterizují u některých respondentů jako **vědomé či nevědomé**. Téměř pět respondentů si své předsudky uvědomuje a zbylých sedm mají nevědomé předsudky. Dále jsem tyto předsudky propojila s dalším důležitým aspektem, a to tím, jestli měl respondent s uživateli drog zkušenost či nikoli. U respondentů, kteří **nemají žádné zkušenosti** s touto cílovou skupinou, a řadila jsem jejich výpovědi k nevědomým předsudkům, jsou zřetelné předsudky, týkající se neschopnosti uživatelů drog **naplňovat svůj volný čas**. Také si dle respondentů **neváží toho, co mají**, a že mohou být v jistých situacích **agresivní**. Respondenti podotýkali jejich nestabilitu v chování a nevyzpytatelné reakce.

Stejně tak respondenti, kteří s uživateli drog byli v kontaktu a získali nějakou zkušenost, mají **nevědomé předsudky**, které jsou spojeny s krádeží, kterou s uživateli drog spojují automaticky tak, že je to součást osobnosti. Také jeden z respondentů zmínil, že v něm uživatelé drog vyvolávají určitý **negativní pocit**, ale nedokáže to přesně definovat. Negativně se i jeden z respondentů díval na **pracujícího uživatele drog**, kdy mu tato kombinace nejde dohromady. Během abstraktní diskuze měl respondent problém se zodpovědností uživatelů drog, kdy respondent tvrdil, že uživatelé drog nejsou dost zodpovědní v souvislosti s výkonem práce.

Respondenti, u kterých jsem zjistila vědomé předsudky, vychází například z **filmů** nebo pozorování uživatelů drog na veřejných místech jako je **nádraží**. Tyto předsudky však nesouvisí s osobní zkušeností. Někteří respondenti přispěli svým názorem, že se ani nedá o uživatelích drog přemýšlet pozitivně, když jsou takto často viděny pod účinkem drog. Navíc zde ve společnosti chybí ty pozitivní příklady uživatelů drog.

Poslední skupinu, která z výzkumu vyplynula, tvoří ti, kteří **mají** své předsudky založeny na **zkušenosti**. Je to zkušenost s kamarádem nebo s cizími lidmi. Určitá část respondentů se s těmito vědomými předsudky snaží bojovat i přesto, že jejich kontakt s konkrétním uživatelem drog není v souladu s jejich hodnotami. Jsou stále otevřeni se svými předsudky pracovat.

7.2 Dílčí síl 2: Druhy předsudků studentů oboru CHASOP k uživatelům drog

Výzkum ukázal některé konkrétní předsudky, které respondenti zaujímají. Někteří z respondentů líčili předsudky související s chováním. Toto chování může být **nezodpovědné**. Tento předsudek vznikl ve spojitosti se zaměstnáváním uživatelů drog. K tomuto předsudku bych chtěla podotknout, že je to velmi individuální a je tedy potřeba uživatele drog rozlišovat. Navíc je toto tvrzení proměnlivé v čase, kdy důležitou roli zde hraje také fáze užívání drog. Na začátku užívání drog nemusí mít drogy až tak velký dopad na zodpovědnost, avšak později se dá už tvrdit, že bude zodpovědnost nižší. Na praxi jsem se setkala s uživateli drog, kteří chodili do práce a živili rodinu a své děti. Tím chci říct, že je to individuální, kdo je zodpovědný pro to, aby se závislostí pracoval či nikoli.

Dále respondenti říkali, že se těžko určuje chování uživatelů drog. **Nedá se předpovědět**. Jistý předsudek byl také pojat tak, že když se uživatel drog **chová špatně**, je automaticky špatný člověk. Uvědomuji si, že tento předsudek by se však dal použít nejen v kontextu s uživateli drog, ale také s jinými cílovými skupinami. Ale v rámci výzkumu byl tento předsudek zmíněn v otázce s uživateli drog, proto jsem ho uvedla.

Dále jsem z výzkumu vystihla vizuální předsudek. Pod tím respondenti uváděli předsudky, že ti kteří **vypadají** lépe nebo normálně, jsou lepší. V neposlední řadě respondenti představili předsudek, který se týká předpokladu, že se žádný uživatel drog ze své situace skoro nikdy nedostane. To souvisí s předsudkem, že uživatelé drog, když začínali drogy užívat, museli mít nějaký **problém**. Respondenti také často zmiňovali, že si za svoji závislost uživatelé drog mohou sami. Někdo z respondentů podotknul, že stejně dopadnou všichni stejně.

7.3 Dílčí cíl 3: Způsoby čelení předsudkům studentů oboru CHASOP k uživatelům drog

Z výzkumu jsou zřejmé různé možnosti a způsoby, jak respondenti čelí předsudkům. Většina respondentů se shoduje, že **poznání** cílové skupiny prostřednictvím přímého kontaktu napomůže k čelení předsudkům. Stejně tak všichni respondenti zmínili, že je důležité **získat zkušenost** s touto cílovou skupinou, což napomůže k pochopení a k zjištění důvodů, jak se do té situace lidé dostali, co je ovlivňovalo a k vytvoření vlastního názoru. Převážná část respondentů se shodla, že **informativnost** patří k důležitým metodám, protože když do problematiky lépe vidí, sami si lépe mohou potvrdit nebo vyvrátit své předsudky. Tudíž je to také jedna z možností, jak jim čelit. Informace by měly přinášet pozitivní obraz na uživatele drog, což by napomohlo je vnímat kladněji. Mezi další metody čelení předsudků jeden z respondentů zahrnul potřebu **rozlišování uživatelů drog**, kdy nehodnotí všechny podle jednoho vzorce, ale snaží se na ně pohlížet individuálně.

Domnívám se, že tato myšlenka vychází právě ze studia sociální práce, kdy se učíme, že máme na klienty nahlížet z více úhlu pohledu a že je zároveň každý klient jiný a potřebuje individuální přístup.

Z mého pohledu zajímavá technika, která byla respondenty zmíněna, je, že si snaží sami **regulovat mysl** a ovlivňovat své postoje pomocí přemýšlení nad uživateli drog a jejich situací. Domnívám se, že spousta věcí v našem životě, od nemocí, postojů či chování jsou do jisté míry ovlivněny naší myslí. Takže podlé mého uvážení je tato možnost vysoce efektivní.

Další z možností, jak se bránit předsudkům souvisí s možností se obrátit na někoho kompetentnějšího, kdo respondentům představí reálnou skutečnost o uživatelích drog a předá jim různé podložené informace. Mimoto, že se studenti obrací na kompetentní osoby, mohou svoje pocity, názory a zkušenosti sdílet s ostatními, kteří jim dají zpětnou vazbu. Výsledkem je, že opět získají určité informace, jiné pohledy, zhodnotí své pohledy s jinými a případně se něco naučí.

7.4 Dílčí cíl 4: Důvody předsudků studentů oboru CHASOP k uživatelům drog

Z výzkumu je patrné, že předsudky vznikají převážně z jisté **neinformovanosti** a absence **zkušeností s cílovou skupinou**. Jeden z respondentů zmínil, že je **jednodušší mít předsudek, než se na každého dívat zvlášť**. Přibližně polovina respondentů sdílí podobný

názor, že mezi důvody předsudků patří vliv **masmedií a** takové té tradice, která je přejímána od společnosti. To z mého úhlu pohledu souvisí samozřejmě s neinformovaností. Když nemáme informace, lehce přijmeme někčí názor, protože sami svůj nemáme. Mimoto respondenti často zmiňovali, že **vzhled** nebo **vystupování** uživatelů drog na veřejnosti také přispívá k tvorbě předsudků. Například zahrnovali deviantní chování nebo jejich přístup k řešení své situace. To znamená, že když se uživatelům drog někdo snaží pomoci, stejně zaujímají takový přístup, že pomoc nepotřebují a nechťejí.

7.5 Další výsledky výzkumu

Dále bych chtěla představit zajímavé poznatky, které mi z výzkumu vyplynuly. Za pozoruhodné považuji, že šest respondentů zmínili v souvislosti s uživateli drog také bezdomovce, se kterými se setkali na praxi. Všichni z těchto respondentů sdělili, avšak každý jinou formou, ale vesměs byl výsledek stejný, že bezdomovci bývají také ve velké míře uživatelé drog.

Další zajímavá informace se týká rozhovorů s dvěma respondenty, kteří zmínili, že nikdy nad cílovou skupinou uživatelů drog příliš nepřemýšleli ani se o ní nezajímali, a ani o ní ze začátku neměly vlastní názor. Z mého úhlu pohledu vnímám tuhle informaci jako zvláštní, protože jsem si myslela, že každý student oboru CHASOP má určitou představu, přehled či zkušenost se všemi cílovými skupinami. Vycházela jsem ze skutečnosti, že jsme absolvovali velké množství praxí a ty cílové skupiny, které jsme nepoznali na praxi, tak o nich máme určitou představu nebo názor.

Za poutavý aspekt, který vyplynul z výzkumu, považuji skutečnost, že někteří respondenti rozlišovali předsudky v jejich profesním a osobním životě. Co se týče profesního života, tak by se i přes předsudky snažili s uživateli drog pracovat, avšak kdyby se jednalo o rodinu, byli by zdrženlivější. Respondenti č. 7 a č. 5 se shodli, že v rámci profese by s klienty pracovali, ale v rodině by situaci brali jinak.

„Ale zase třeba v sociální sféře bych s něma pracoval, asi by tam předsudek stále byl, ale pracoval bych s nima. Jo, ale kdyby to byl někdo z rodiny, nevím, asi bych mu nafackoval. Jakože měl bych s ním problém asi no.“ (resp. č. 7)

„Jsme v takové pozici, že jako sociální pracovníci musíme všechno chápat, ale myslím si, že kdyby to byl třeba příbuzný, tak bych se na to dívala úplně jinak. Že v rámci profese si myslím, že bych ho pořád musel nějak chápat a snažil bych o to teda, ale kdyby to byl někdo

z rodiny, tak si myslím, že tyhle zábrany, že by to šlo asi stranou, že bych to bral jinak. Kdyby se to třeba stalo v mojí rodině, tak určitě první by bylo to, že bych se mu snažil pomoci, ale pokud by ten člověk nejevil vůbec žádné známky snahy, tak bych se na něho asi fakt vykašlal. Takže nevím, jestli bych s tím člověkem, ne že bych se za něho styděl, to si nemyslím, jako pořád by to byla moje rodina, ale asi bych už, kdyby byl nějaký problém, nebyl bych ten první, která by doběhl. Že už by to bylo takové, jo snažil jsem se, prostě, ale když se nechceš snažit ty, tak co já s tím můžu dělat, že jo. Takže si myslím, že kdyby to byl někdo fakt v blízkém okolí, tak bych ty lidi v tom jako kdyby nechal vymáchat. Ale jako sociální pracovník s někým, kdo není moje rodina, to bych se takhle chovat nemohl.“ (resp. č. 5)

Za pozoruhodné bych chtěla zmínit, že někteří respondenti vyjadřovali také předsudky, které neměli odsuzující charakter, ale spíše chápající charakter. Jednalo se o výroky, kdy respondent č. 8 řekl, že pokud uživatelé drog kradou peníze, z důvodu, aby přežili, přijímá to. Resp. č. 9 a č. 4 zmínili jisté pochopení situace a užívání drog, řeší-li uživatelé drog nějaký životní problém.

„A pokud berou někomu peníze na drogu z důvodu, aby přežil, tak jako, beru to jako nevyhnutelný. Prostě je beru takový, jací jsou, a že je to jejich součást osobnosti.“ (resp. č. 8)

„Prostě něco ho k tomu vedlo, jako že třeba řešil nějaký problém a hledal pomoc tady v tomhle. Neuměl prostě řešit svoje problémy jinak.“ (resp. č. 9)

„Neříkám, že s nimi souhlasím, většinou ne, jako s těmi důvody, co mají, ale aspoň jako kdyby vím o tom hlubším pozadí toho jejich příběhu nebo situace. Že se snažím je hned neodsoudit, ale zjistit proč užívají. Jestli mají nějaký problém nebo tak.“ (resp. č. 4)

Závěr

Tato kapitola přinese mé vlastní postřehy, pomocí kterých se pokusím rozšířit výsledky výzkumu. Cílem této práce bylo pomocí kvalitativního výzkumu zjistit, jestli studenti oboru CHASOP mají předsudky k uživatelům drog, případně jaké a jak jim čelí. K tomu jsem si určila dílčí cíle, které jsem pomocí výzkumu naplnila. Dílčí cíle se týkaly otázky, jestli studenti mají předsudky k uživatelům drog, jaké mají případně předsudky, jak jim čelí a jaké jsou důvody předsudků.

Potřebná data pro tento výzkum jsem získala prostřednictvím metody, kterou byl kvalitativní výzkum, metoda záměrného (účelového) výběru respondentů, polostrukturovaný rozhovor, nátlakový rozhovor a metoda fixace dat, která byla nahrávání rozhovorů na mobilní telefon. V průběhu získávání dat jsem se řídila etickými zásadami, které jsem popsala ve výzkumné části této práce. Analyzování získaných dat jsem prováděla pomocí dvou úrovní. Jedná se o otevřené kódování a metody vytváření trsů.

Výsledky vyplývající z výzkumu této práce přinesly, že všichni respondenti mají předsudky k uživatelům drog. Jak jsem již zmínila, ze začátku bylo těžké z výpovědí respondentů rozpoznat, jestli mají předsudky či nikoli, protože ne každý si to dokáže přiznat a hlavně většina studentů oboru CHASOP byli ze začátku ovlivněni studiem sociální práci a měli pocit, že předsudky mít nemají. Tudíž se v některých případech jednalo o nevědomé předsudky. Nakonec se však ukázalo, že se u respondentů objevují jak vědomé, tak nevědomé předsudky, které jsou závislé buď na zkušenosti s uživateli drog, nebo právě neznalosti a nezkušenosti. Někteří respondenti si předsudky ze začátku vůbec neuvědomovali a až v průběhu rozhovoru si své předsudky začali uvědomovat, což hodnotím, že rozhovor měl přínos i pro ně samotné, že si nad svými předsudky zapřemýšleli a uvědomili si je. Domnívám se, že uvědomit si své předsudky je začátek pro jejich odstranění.

Předsudky, které byly respondenty definované, zněly tak, že uživatel drog je nezodpovědný. Což, jak jsem již uvedla, je individuální. K uživatelům drog je dále přidělováno, že mají nevyzpytatelné chování, které nejde dopředu určit. Toto špatné chování z nich dělá špatné lidi. Avšak zároveň respondenti tvrdili, že ti uživatelé drog, co vypadají lépe, jsou lepší. Ovšem značné množství respondentů se shodlo, že se ze závislosti uživatelé drog málokdy dostanou a že si za to mohou sami. Jeden respondent byl přesvědčen, že pro to, abychom začali užívat drogy, musíme mít nějaký důvod, což z části hodnotím jako pozitivní předsudek, protože respondent vyjádřil pro uživatele drog pochopení. Některé předsudky,

kteří jsem zmínila v teoretické části této práce, jsou provázané s výzkumem. Jedná se o výrok o uživatelích drog, kteří mají takové chování, které může být nebezpečné. Také jsem v teoretické části práce zmínila existenci nevědomých předsudků, které se ve výzkumu potvrdily. Avšak ve srovnání s teoretickou částí, výzkum přinesl i jiný pohled na uživatele drog. Troufám si říci, že část respondentů – studenti sociální práce k uživatelům drog zachovávají lidštější předsudky, které mají buďto potlačené nebo nevědomé a hlavně mají tyto předsudky chápavější charakter. Myšleno tak, že respondenti mají předsudek, že uživatel drog má nevhodné chování či že vypadá jako uživatel drog, ale zároveň respondenti uživatele drog ospravedlňovali tak, že musí být k užívání důvod nebo že mají zúžený pohled na svět. Jinými slovy je respondenti tímto způsobem omlouvali a chápali. Naproti tomu předsudky zmíněné v teoretické části vychází čistě z negativního charakteru, například, že si za svoji situaci mohou sami či že jsou pro společnost uživatelé drog nákladní.

Dalo by se říct, že nejčastější způsoby, jak studenti čelí předsudkům, pochází také ze studia sociální práce. Respondenti uváděli, že se obrací na kompetentnější osoby, kteří jsou v tématu zbláhlejší. Navíc studenti pracují i sami se sebou. V konkrétní situaci se snaží přemýšlet, proč je různé předsudky napadají a potom si na ně odpovídají a argumentují si, že to, co je napadlo, nemusí být pravda. Jinak řečeno, když je napadne nějaký předsudek, přemýšlí nad tím, proč je napadl a poté si řeknou, že to tak jen třeba vypadá a že realita je jinde. Že vlastně nemohou soudit podle toho, jak to na první pohled vypadá. A v neposlední řadě čelí předsudkům poznáním. To znamená, že poznají osobně uživatele drog a obeznámí se s jejich příběhy a s důvody užívání drog. Myslím si, že jsou tyto možnosti, jak čelit předsudkům efektivní a že respondenti dokonale vykreslili tyto možnosti. Všeobecně si troufám říci, že lidé zakládají své názory jen na tom povrchním vidění a nikdo se nesnaží věcem porozumět. Jakmile dojdeme do stavu, kdy k nějaké problematice přistoupíme blíže, naše pohledy se určitě změní. Tudíž výzkum přinesl informace, jak čelit předsudkům je začít i sebe a snažit se měnit své postoje, což v teoretické části práce zmíněné nebylo. Výzkum se prolíná s teorií v případě, kdy k redukci předsudků pomáhá se snažit uživatele drog pochopit, získat informace a zkusit se vžít do jejich situace, což v teorii bylo popsáno v souvislosti s protipředsudkovým cvičením.

Co se týče důvodů, proč předsudky u studentů CHASOP vznikly, vychází většinou právě z neznalosti, což je dosti propojené se způsoby, jak čelit předsudkům, které již byly zmíněny. Když budeme znát cílovou skupinu a nahlédneme do určité problematiky více, bude to mít dopad na naše důvody, kterých případně ubude, nebo budou pochopeny. S touto

skutečností souvisí další zmíněný důvod, a to masmedia a společnost. Tento výsledek výzkumu se prolíná s teorií, kde bylo zmíněno, že stereotypy a předsudky se přenáší právě díky masmediím. V neposlední řadě respondenti zmiňovali důvody, které vychází přímo z uživatelů drog. Jak se chová a jak působí na venek. Souvisí to s deviantním chováním, které zaujímá, když je pod vlivem drog. Také jeho přístup k pomoci ostatních lidí. Pomoc bývá odmítána, což také nepřináší pozitivní obraz. A když se nesnaží zlepšit svoji situaci, studenti si také tvoří předsudky.

Myslím si, že tato práce posloužila mě i respondentům zapřemýšlet nad svými předsudky, což může napomoci k jejich odstranění. Z výsledků nakonec vyplynulo, že všichni respondenti měli předsudky. Někteří si je uvědomili v průběhu rozhovoru, což považuji za kladný výsledek výzkumu a jiní nad nimi dále více uvažovali a přemýšleli, jak by jim mohli čelit. Tato práce napomohla i mě, protože jsem získala informace o předsudcích a zjistila, jak předsudkům čelí jedinci, studující obor sociální práce, a to inspirovalo i mé způsoby čelení předsudkům. Domnívám se, že je důležité umět své předsudky reflektovat, aby při práci s klienty nedošlo k ohrožení klientů. Tato bakalářská práce může dále posloužit ostatním studentům a pracovníkům sociální práce i ostatním lidem, aby si uvědomili existenci předsudků, což je dobré pro jejich odstranění. Zároveň se přiměli se svými předsudky pracovat, protože předsudky náš život mohou ovlivňovat. Mají dopad na způsob jednání s ostatními, což může pro sociálního pracovníka znamenat to, že nebude svoji práci vykonávat v dostatečně kvalitě. Je dobré si předsudky přiznat, definovat, zjistit příčinu a poté na nich zapracovat, abychom předešli negativním dopadům na klienty.

Bibliografický seznam

Agentura pro sociální začleňování (2010). Co je sociální vyloučení. [on-line]. Dostupné 11. 3. 2017 z <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>

Allport G. W. 2004. *O povaze předsudků*. Praha: PROSTOR.

Atkinson R. L., Atkinson R. C., Smith E., Bem D. J., Hoeksema S. N. 2003. *Psychologie*. Praha: PORTAL.

Brandová N. 2015. Předsudky vůči vybraným cílovým skupinám u studentů VŠ. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta

Ciccotti S. 2008. *Lépe porozumět sobě i ostatním*. Praha: PORTAL.

Demjančuk N., Drotárová L. 2005. *Vzdělávání a extremismus*. Praha: Epoque.

Disman M. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum.

Dobiáš A 2015. *Stigmatizace jinakosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Husitská teologická fakulta.

Dvořáková (2007): Kontaktní hypotéza v odborné literatuře pojednávající o interetnických vztazích [on-line]. Dostupné 3. 3. 2017 z <http://www.rexter.cz/kontaktni-hypoteza-v-odborne-literature-pojednavajici-o-interetnickych-vztazich/2007/11/01/>

František (2015). Psychologie propagandy VII. – Přání a předsudky [on-line]. Dostupné 8. 3. 2017 z <http://manipulatori.cz/psychologie-propagandy-vi-prani-a-predsudky/>

Giddens A., 2013. *Sociologie. Aktualizované a rozšířené vydání revidované Philipem W. Suttonem*. Praha: Argo.

Hanousková A. 2012. *Názory veřejnosti na drogově závislé*. České Budějovice: Katedra praktické teologie, teologická fakulta.

Hanousková A., 2012. *Názory veřejnosti na péči o drogově závislé*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta.

Hartl P., Hartlová H. 2015. *Psychologický slovník*. Praha: PORTAL.

- Hawkins P., Sholet R. 2004. *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha: PORTAL
- Hayesová N. 2013. *Základy sociální psychologie*. Praha: PORTAL.
- Hendl J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: PORTAL.
- Hewstone M., Stroebe W. 2006. *Sociální psychologie. Moderní učebnice sociální psychologie*. Praha: Portál.
- Hill G. 2004. *Moderní psychologie*. Praha: PORTAL.
- Kohoutek R. 2002. *Základy užité psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm.
- Kopřiva K. 2013. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál.
- Kosek J. 2004. *Člověk je (ne)tvor společenský*. Praha: Argo, Praha Dokořán.
- Kosek J. 2011. *Právo (n)a předsudek*. Dokořán.
- Kouřilová S., 2010. *Meziskupinové postoje a kontakt v pohraničním regionu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií.
- Legalizace (2009). *Pojmy a definice*. [on-line]. (Akt. nevedena) Dostupné 12. 3. 2017 z <https://www.legalizace.cz/konopi/konopi-jako-droga/pojmy-a-definice/>
- Mahdalíčková J. 2014. *Víme o drogách všechno?* Praha: Wolters Kluwer.
- Miotinský S., 2004. *Souvislost mezi všímavostí a implicitními sociálními stereotypy*. Brno: Masarykova univerzita, fakulta sociálních studií.
- Musil L. 2004. *Ráda bych Vám pomohla, ale... Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman.
- Nakonečný M. 2009. *Sociální psychologie*. Praha: Nakladatelství Academia.
- Nakonečný M., 1997. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia.
- Navrátil P. 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portal.
- Nelson T. 2009. *Handbook of prejudice, stereotyping and discrimination*. New York: Psychology Press. Taylor & Francis Group.

Nesud.cz (2017). Důsledky předsudků a stereotypního uvažování. [on-line]. Dostupné 20.4 2017 z <https://www.nesud.cz/cs/predsudky/dusledky/>

Presl J., 1995. *Drogová závislost. Může být ohroženo vaše dítě?* Praha: MAXIDORF, nakladatelství odborné literatury.

Průcha J. 2001., *Multikulturní výchova. Teorie-praxe-výzkum.* Praha: ISV nakladatelství.

Průcha J. 2010. *Interkulturní psychologie.* Praha: PORTAL.

Psychologie, pedagogika.(2017). Definice – postoj, názor, přesvědčení. [on-line]. Dostupné 8. 3. 2017 z <http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2009/11/definice-postojnazor-presvedceni.html>

Radimecký (2006): Lidé užívají drogy, aby unikli nudě nebo aby utekli před problémy [on-line]. Dostupné 19. 04. 2017 z <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/69/171/Lide-uzivaji-drogy-aby-unikli-nude-nebo-aby-utekli-pred-problemy>

Radimecký (2006): Mýty a stereotypy o drogách a jejich uživatelích [on-line]. Dostupné 17. 03. 2017 z <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/69/33/Myty-a-stereotypy-o-drogach-a-jejich-uzivatelich>

Referaty.sk [online]. „Předsudky“. Dostupné 15. 4. 2017 z <http://referaty.atlas.sk/odbornehumanitne/psychologia/32105/?print=1>

Revue pro media (2005). Stereotypizace. [on-line]. Dostupné 5. 3. 2017 z <http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/stereotypizace.htm>

Schavel M., 2007. *Sociální práce s lidmi se závislostí.* Sociální práce/Sociálna práca, č. 3, s. 15.

Teorie typů (2013). Jak vnímáme druhé lidi aneb Riziko stereotypů. [on-line]. Dostupné 14. 4. 2017 z <http://www.teorietypu.cz/entry/jak-vnimame-druhe-lidi-aneb-riziko-stereotypu>

Velký lékařský slovník (2017). Velký lékařský slovník. [on-line]. Dostupné 5. 4. 2017 z <http://lekarske.slovníky.cz/>

Vobořil J. (2007). *Ze strany státu není jasno, na co se chce zaměřit v drogových službách, konstatuje předseda Podaných rukou*. Sociální práce/Sociálna práca,3, 4-5.

Výrost J., Slaměník I. 2008. *Sociální psychologie 2., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing.

Zákon o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů. Zákon č. 167/1998 Sb. V účinném znění ke dni 01. 01. 2010.

Zákon trestní zákoník. Zákon č. 40/2009 Sb. V účinném znění ke dni 01. 01. 2010.

Zlatušková M. 2009. *Předsudky v pomáhajících profesích*. Brno: Masarykova univerzita, filozofická fakulta.